

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FRA ALS OG SUNDEVED

HEFTE XXXI

HAANDVÆRKERE
I DET GAMLE SØNDERBORG

J. RABEN

UDGIVET AF HISTORISK SAMFUND FOR ALS OG SUNDEVED

INDHOLD:

Haandværk og Laugsvæsen	5
Skomagere	8
Rebslagere	22
Smede	37
Guld- og Sølvsmede	47
Barberer	52
Skræddere	57
Handskemagere	62

HAANDVÆRKETS HISTORIE begynder i Oldtiden. Fundene fortæller, at der allerede dengang fandtes Haandværkere, hvis Arbejder vi i Dag beundrer.

Dyssetidens Keramik er endnu i Dag grundlæggende for Pottemagerens Formdannelse. Bronzestøberens har for over 3000 Aar siden efterladt os Vaaben og Smykker af ædel Form, og saa længe Jernet har været kendt, har Smeden drevet sit Haandværk.

Stenhuggerfaget har sine Aner blandt de gamle Runemestre, der huggede Granitmindesmærker for Stormænd og deres Bedrifter. Runestenene er ofte pyntet med Baandslyngning og anden Ornamentik, de kan være af betagende Skønhed. Den store Jellinge-Sten vidner om Vikingetidens Billedkunst. Ligeledes taler Vikingetidens Skibsbyggeri om dette Haandværks høje Stade for Tusind Aar siden. Saaledes maa vi søge Roden til en stor Del af vort Haandværk i Oldtiden.

I Begyndelsen af Middelalderen, da Befolkningen voksede i større og tættere Bebyggelser, kom det til Sammenslutninger og Gilder. Disse Gilder var ikke strengt afgrænsede Laug, idet der baade optoges Mænd og Kvinder uden særlig Tilknytning til Haandværket. Gilderne var udpræget religiøse, men tillige et Broderskab, hvis Opgave var at støtte og hjælpe indbyrdes og især med at faa en hæderlig Begravelse.

Saaledes blev Bagersvendenes Laug eller Gilde i København stiftet i Aaret 1403, „den almægtige Gud til Lov, Hæder og Ære, alle Guds Helgener og Sancta Karine til Lov og Ære,

og alle Medlemmernes og kristne Sjæle til Salighed i den Hensigt, at lade læse Messer i Skytshelgenindens Kapel i Vor Frue Kirke. — Ogsaa i Sygdom og Nød skulde Gildet træde hjælpende til.

Ved Siden af det rent humanit-socialt, havde Broderskabet et religiøst Præg og var stærkt knyttet til Kirken. (I Ullerup oprettede Kirkeherren Thomas Jepsen 1506 et St. Anna-Gilde, der dog kun bestod en Snøs Aar, da den gamle Kirkeskik faldt med Reformationens Indførelse). Ogsaa de Sønderborg Skomageres Gildeskraa fra 1488 er religiøst præget og begynder med Ordene: „I Guds Navn — Amen!“

Ethvert Gilde var indviet til en eller anden Helgen, til hvis Ære Gildet holdt et Alter i Kirken, hvor der læstes Messer for de levende og døde Brødrers Sjæles Frelse. Under den Helgens Beskyttelse stod Gildet med dets Medlemmer og Ejen- dele.

I flere Gilder krævedes der ved en Broders Død Ydelser in natura, særlig Øl og Vokslys til Begravelsen.

Der var dog Forskel paa Gilderne. I de almindelige borgerlige Gilder kunde alle Samfundsklasser optages. Haandværkerne har været særlig stærkt repræsenteret. Men der var ogsaa fornemmere Gilder, der bestod af Købmænd, Gejstlige og ofte ogsaa Adelen.

I den senere Middelalder gjorde Selskabeligheden sig mere og mere gældende indenfor Gilderne. Spise- og Drikkelag tog Overhaand paa den gensidige Hjælps Bekostning. Øllet blev en vigtig Faktor. Dette blev stærkt medvirkende til Gildernes Forfald. I 1526 udsteder Frederik I Forordningen om, at alle Landets Gilder og Laug ophæves.

Efter Reformationen taber de religiøse Gilder deres Betydning, selv om Lovene i længere Tid derefter bærer et religiøst Præg, navnlig Skraaerne. I senere Laugsskraaer indføres Bestemmelser om Haandværkernes Rettigheder og Pligter, Haandværkets Beskyttelse mod uberettiget Indgriben fra anden Side.

Allerede et lille Aarhundrede før Reformationen havde Haandværkerne begyndt med at slutte sig sammen til faglige Laug med Laugsartikler, der omfattede en lang Række Para-

graffer, og dermed har man Haandværkerlaugenes egentlige Oprindelse.

I Byen Slesvigs ældste Stadsret fra sidste Halvdel af det 12. Aarhundrede nævnes, at Bagerne havde en Oldemand, og fra denne Tid kan Laugene spores i Haandværkets Historie. I Aaret 1349 fik Skrædderlauget i Ribe sit Skraa privilegeret. Det ældste Laugsprivileg i Sønderborg er Skomagernes fra 1488.

Middelalderens Slutning blev en Fremgangstid for Haandværket, hvis Magt steg saa meget, at Frederik I som nævnt efter et mislykket Forbud mod Skomagerlaugene i 1526 ophævede alle Laug, uden at det dog lykkedes at faa det gennemført, og i det 16. Aarhundrede blomstrede Laugene frodigt. Christian IV forsøgte atter at gennemføre Ophævelsen i 1613, men det bragte saa store Ulemper, at han efter faa Aars Forløb igen maatte indføre dem. Ved en Række Forordninger i 1680'erne fastsattes Haandværkets retslige Stilling i Samfundet.

Laugene var stærke faglige Organisationer med faste Love, de saakaldte Laugsartikler eller Gildeskraa. Medlemmerne skulde være selvstændige, dygtige Haandværkere af ærlige Forældre. En Laugsbroder var en anset Haandværker og Borger i sin By. Lauget var et Broderskab, der kunde kun optages et bestemt Antal af Mestres, for at den ene ikke skulde tage Brødet fra den anden. De traditionelle Laugsskikke blev strengt overholdt. Oldemanden, Skafferne og Bisidderne var Laugets Retspersoner. Kom det til Stridigheder imellem Laugsbrødre, skulde disse tale Ret og Skel. Lauget var Haandværkets Beskytter.

Allerede i den senere Middelalder kendte man den Skik, at de unge Svende skulde ud at vandre, for at se paa andre Forhold end dem, de kendte fra Læreværkstedet og duelliggøre dem yderligere. Fra omkring 1600 var disse Vandringer næsten uundgaelige, hvis de vilde være „zünftige“ Svende. De fik med Tiden deres egne Laug, og særlig i det 18. Aarhundrede var Svendebroderskaberne af stor Betydning, og Laugsmøderne afholdtes med strenge Ceremonier. Laugsredskaberne, Velkomster og Skafferstok og det aabne Laugsskrin satte et vist højtideligt Præg over Kvartalsmøderne eller en Laugs-

broders Optagelse. Kom den vandrende, zünftige Svend til en By, var hans første Gang til Broderskabet. Der hørte han hjemme, der fik han sin Understøttelse og evt. Anvisning til Arbejde. Herberget stod altid aabent for Fagets vandrende Svende. Næringsloven af 1857 ophævede Laugene fra og med 1862, men mange fortsatte som frivillige Mesterlaug med de gamle Traditioner. Den prøjsiske „Gewerbeordnung“ af 1867 ophævede — for vor Landsdels Vedkommende — enhver Laugsordning, og den senere „Zwangs-Innung“ bragte Sammenslutningerne ind i nye Former.

Skomagerne

SKOMAGERNE I SØNDERBORG har dannet det ældste kendte Laug i Byen; det fører tilbage til 1488.¹

Laugets Skraa er bevaret i en Afskrift fra 1620, der blev udfærdiget af den „kejserslige notarium Canutus Krutzen“, i Sønderborg, og hvis Rigtighed blev stadfæstet af „Ratsverwandter“ (Magistratsmedlem) Hans Lassen. Denne Kopi var bleven nødvendig, da Originaldokumentet efter ca. 130 Aars Brug var blevet laset og ulæseligt. Denne Afskrift opbevares i Statsarkivet i Kiel. En Gengivelse af den findes trykt i C. Nyrop's „Danmarks Gilde- og Lavsskraaer fra Middelalderen“s II. Bd. 1895—1904, S. 192—199, og i „Heimat-Blätter für den Kreis Sonderburg“, V, S. 14 ff.

Organisationsformen i Middelalderen, baade indenfor Erhvervslivet og det selskabelige Liv, var Gilde- og Laugsvæsenet. Folk i Købstæderne af samme Stand og Kald sluttede sig sammen for at fremme fælles Interesser. Denne organisatoriske Sammensætning til et Fællesskab er Laugsvæsenets Oprindelse.

Hver Laugsbroder vilde sikre sin „Næring“ derved, at ikke for mange Mestre skulde hidføre en skadelig Overproduktion. Kun et bestemt Antal af Mestre maatte optages i Lauget, som ene og alene raade over en anden Mesters Eksistensberettigelse. Derfor blev Laugsartiklerne (Laugsskraaen) affattet i en bestemt og utvetydig Form.

At Lauget fik disse Rettigheder, Skraaen indeholdt, konfirmeret af Kongen eller Landsfyrsten, gjorde den lovkræftig.

Den 27. Marts 1488 var Skomagerne i Sønderborg sammen paa Raadhuset, hvor Borgmester og Raad sammen med Amtmanden stadfæstede Skraaen.

Den notarielle Kopi fra 1620 indledes med en Bemærkning, at Skomagerlauget i Sønderborg paa Dagen exaltationis Crucis (Korsets Ophøjelses Dag) den 14. September henvendte sig til den nævnte kejserlige notorium med den gamle Gildeskraa, som var underskrevet af Borgmester og Raad og med Byens Segl, for at faa den kopieret. Dokumentet var nemlig af Alder og Brug bleven ulæseligt.

Skraaen indeholder 31 Artikler og begynder med Ordene: I Guds Navn — Amen. Dette efterskrevne er Gildeskraaen for Skomagerne i hele Sønderborg Amt. I Artikel 1 bestemmes det bl. a., at enhver fremd Knecht (Svend), han være tysk eller dansk, for at blive optaget i Lauget maa være ægtefødt („echte und rechte geböhren.“). For at optages maa han endvidere findes værdig. At opfylde disse Betingelser var dog ikke nok; for at blive optaget skulde der 4 Mark og yderligere 4 Tønder Øl, to ferske Retter, Smør og Ost til et to Dages Gilde.

Brødrenes „Amtskost“ skulde fejres paa den Søndag, der laa nærmest St. Jacobsdag (den 25. Juli). St. Jacob var antagelig her, ligesom i Flensborg, Skomagernes Skytshelgen (Art. 3).

Ved Dødsfald indenfor Brødrenes eller Søstrenes Kreds træffer Art. 4—5 en Del Bestemmelser. Naar et Laugsmedlem var død, skulde de følge vedkommende til Graven, hvor de skulde blive, til Graven var kastet til („solange de kule bedeckt is.“). Handling derimod straffedes med højeste Bøde: en Tønde Øl og to Mark til Voks.

Kom der Strid indenfor Lauget, skulde de andre Brødre eller Søstre faa den bilagt og de stridende Parter forsonet, inden man gik til Øvrigheden. Man søgte at undgaa fremmed Indblanding i Laugets Anliggender. (Art. 7). Eller naar en overfor den anden fremkommer med Ord, der skader en Laugsbroders eller Søsters Ry og Ære, bliver han straffet med Bøder.

I Art. 9 bestemmes det, at Laugsbrødrene, naar en Broders Hus nedbrænder, hver skal give ham en Drag Tagstraa og en

Snes Lægter til Husets Genopbygning samt to Dages Arbejde.

En Skomagers Søn kunde blive Laugsbroder for halv Betaling. Tog Sønnen en Skomagers Datter, eller Datteren en Skomagers Søn, kunde de faa et „fry Amt“, de kunde uden Vederlag optages i Broderskabet. (Art. 10.)

Daarligt Arbejde maatte ikke leveres. Det skulde Oldermændene tage til Fordel for de Fattige, og den paagældende Skomager fik en Bøde. (Art. 12.)

Skomagerne havde fælles Indkøb af Materiale. Beg, Talg og Honning (Voks) indkøbte Oldermændene og Skjormændene for fælles Regning. Den Mester, der fik overladt af disse Varer, skulde betale prompt inden 14 Dage, hvis han ikke vilde falde for en høj Bøde. (Art. 14.)

Det var tilladt at tage Gæster med til Laugsfesterne, de skulde behandles sømmeligt. (Art. 15.)

Art. 16 omhandler Stridigheder. Man undgik saa meget som muligt Øvrighedens Indblanding i Lauget. Naar den ene var den anden noget skyldig, skulde de først klage til Amtet (Lauget) — gør han det ikke, skal han bødes.

Laugsgilderne, det ene paa St. Jacobsdag og det andet paa St. Martin (11. November) skal afholdes i en Skomagers Hus „und anders nirgen“ — hvem der ikke møder, skal betale sin Straf. (Art. 17.) Og enhver Broder, der staar op fra sin Bænk og gaar over til Søstrenes Bænk og driver der „ungemack“, skal derfor betale efter Gebyr. (Art. 18.)

Svendene skal 4 Gange aarlig betale 2 Penning til Lauget (Art. 21). Til Mesteren betaler Svenden 24 Skilling i Kostpenge. (Art. 25.) Lauget garanterer for, at hver Svend faar sin rigtige Løn. Naar en Mester nægter at betale, skal Svenden klage til Oldermændene, som udbetaler Lønnen og igen fordrer det dobbelte Beløb af den vedkommende Broder. Hvis Svenden paa en eller anden Maade lader Mesteren i Stik, kan denne give ham et daarligt Brev og berede ham vanskeligheder for fremtiden. (Art. 23.) Dør en Svend, som paa bedste Maade har opfyldt sine Forpligtelser overfor Amtet, bliver han fulgt til Graven som en Mester. (Art. 21.)

Mestrene behøvede ikke at bo i Sønderborg By, Lauget strakte sig over Sønderborg Len, men enhver maatte underka-

ste sig Skraaens Bestemmelser, i modsat Tilfælde havde Lauget Ret til at lukke Vedkommendes Værksted. (Art. 30.)

Som nævnt holdtes Laugsfesten („unses amptes kost“) Søndagen efter St. Jacobsdag. Der blev spist og drukket. Til Brygning af Øllet leverede hver et Kvantum Byg. Som „tidt geld“ betaltes 1 Skilling for hver Deltager, deraf kunde alle Omkostninger bestrides. De yngre Brødre skulde betjene. Gæster maatte tages med, de skulde opføre sig sømmeligt og derfor var Indbyderen ansvarlig.

St. Jacobsdag og St. Martinsdag var de to ordinære Forsamlingsdage. Alle Laugsanliggender blev da behandlet, Regnskabet forelagt, Artiklerne blev læst op, og nye medlemmer optoges. Forsædet førte Oldermændene, og han sørgede for, at ingen „spreke in des andern broders worte“. (Art. 28). Særlige Forsamlinger indkaldtes af Oldermændene og Skjørmanden. Budbringer var den yngste Broder. Alle disse Laugssammenkomster fandt Sted i en Broders Hus, „und anders nirgen“.

Endvidere indeholder Skraaen Forholdsregler for Brødrene ved Sammenkomster og i det daglige Liv. Laugsskraaen var Medlemmernes Katekismus.

I Skraaen nævnes ogsaa, at det at berede Huder er Skomagergerning, ingen maa barke Huder, uden han er Medlem af Skomagerlauget.

Hertug Christian Adolph af Sønderborg stadfæstede Skomagernes Artikler den 23. April 1661. Frederik III underskrev Stadfæstelsen den 12. Maj 1670. Christian V fornyede Privilegiet under 28. Oktober 1670:

 Christian den Tjende af Guds Naad.

de Konge til Danmarck oc Norge, de Venders oc Gothers, Hertug udi Slesvig, Holsten, Stormarn oc Dytmarsken, Grefue udi Oldenburg oc Delmenhorst. Giørr alle Vitterligt at eftersom sambtlige af Skomagerlauget i Vores Kiøbstad Synderborg af allerunderdanigst

hafuer været begiærenes Vi dennem de af Vores elskede kiere hl. (højlovede) Fader sal. (salig) oc høiloflig ihukommelse dend 12. May Anno 1668 forundte privilegier efter deris ord oc indhold allernaadigst Ville konfirmere. Da hafue Vi efter saadan deris allerunderdanigste ansøgning oc begiering bemeldte deris privilegier friheder udi alle dets puncter oc clausuler ligesom de dem højst ben. (benaadede) Voris elskede kiere hs. Fader forundt Været hafver, allernaadigst fuldbyrdet oc stadfest saa oc hermed fuldbyrder oc stadfester. Forbydendis alle oc enhuer herimod eftersom foreskrefuit staar at hinder eller udi nogen maade forfang (forlang) at gjøre under Vor Hyldest oc Naade.

Gifuet paa Vort Slot Kiøbenhavn dend 28. Octobris Anno 1670

under vort Zignet

Kongesegl.

Christian.

Endelig har Frederik IV stadfæstet Skraaen den 17. Februar 1700 men tilføjer: Wir reservieren Uns jedoch dieselbe über kurtz oder lang in einem oder andern Punct, nach befindnen zu verendern, oder gar aufzuheben.

Det er desværre ikke muligt at følge det gamle Skomagerlaug helt op til vore Dage. Fra Aar 1700 til omkring 1870 foreligger intet skriftligt om Skomagerlauget. En af Standens ældste her i Byen, Skomagermester Dose, oplyser, at tidligere Skomagermester her i Byen Chr. August Petersen, hos hvem Dose lærte Faget, opbevarede Laugets gamle Lade, som imidlertid nu er borte. Noget egentlig Laug bestod ikke dengang (ca. 1870). Om Forholdene paa den Tid fortæller Dose iøvrigt, at de bedst karakteriseres ved lang Arbejdstid og lille Fortjeneste. En Arbejdsdag fra 6 Morgen til 8—10 Aften var ikke ualmindelig. Om Søndagen blev der arbejdet til langt ud paa Eftermiddagen, men til Gengæld holdt man „Skomager-Mandag“. Det var gammel Skik, som holdt sig helt ned til 1880'erne, at Skomagermestrene og Svendene om Mandagen — iført det grønne Skomagerforklæde — gik Tur til Stranden. Om Skomagergilder i gamle Dage fortæller Dose, at de største Gilder fejredes, naar en Svend skulde være Mester. Saa samledes man

om et veldækket Bord med røget Skinke, hvortil Øl og Brændevin flød i rigelig Mængde.

Skomagernes største Salgsdage for 60—70 Aar siden var Markedsdagene. Paa disse Dage stod Skomagerne — akkurat som i Middelalderen — ved deres Boder med de forskellige Slags Fodtøj, som sikkert i de fleste Tilfælde mere bedømtes efter Soliditet end efter „Mode“. Endnu kan gamle Sønderborg-Borgere fortælle om disse brogede Markeder, der ikke mindst for Skomagerne spillede saa stor en Rolle. Sønderborg-Skomagerne nøjedes derfor heller ikke med Markederne her i Byen, men tog til Markeds i Omegnens Byer. Særlig var det en fast Regel, at Skomagerne her fra Byen pr. Vogn kørte til Marked i Augustenborg. En saadan Markedstur blev taget som en velkommen Skovtur, hvor Sang og Bægerklang satte Kulør paa den ellers ensformige Tilværelse.

Gamle Skomagere i Sønderborg

I SØNDERBORG „Kerkswaren“-Bog nævnes:

1545: „— — Carsten Jürgensen sin hus vnd hoff belegen twischen Carsten Schomacker vnd Hans Sandberghs.“

1554: Thomas Schomacker, Hans Petersen Schomacker, Balzer Schomacker.

1554 bestod Sønderborg Bys Styre af en Borgmester, 12 Raadherrer og Byfogden. Blandt Raadherrerne nævnes Carsten Schomacker. — 1554/55 var Carsten Schomacker sammen med Clawes Schröder Kirkeinspektør. Dette Embede forvaltedes af to af Magistraten valgte Medlemmer. Derefter maa Carsten Skomager have været en anset Borger.

1580: Diterich Schomacker.

I Sønderborg Skatteregister fra 1585 nævnes:

Matz, Johan, Carsten, Asmus og Steffen Schomacker. Desuden nævnes „F. g. Schomacker.“ (Fyrstelig Naades Skomager), Hertug Hans d. Y.s Hofskomager. Steffen Schomacker blev Aar 1583 indsat som Hospitalsmester og Forstander for de Fattige „in sancti Georgius Haue tho Sunderborch.“

ST. JØRGEN HOSPITALET'S JORDBOG:

1586 Lorentz Schomacker, 1587 laaner han 50 M „Klosterpenge“. 1586 og 1588 Asmus Schomacker.

1590 Peter Lorenzen Schomacker, laaner 1590 50 M Klosterpenge.

1591 Marquart Clausen Schomacker.

1595 Hindrich Schomacker.

1680 „Taxatio“ over Byens Ejendomme:

Daniel Schuster.

Erich Schumacher.

Daniel Schuhflicker (ikke identisk med Daniel Schuster)

Hinrich Petersen, Schuhflicker.

Jens Nissen ,

Friedrich ,

I Sønderborg „Buch Register“ nævnes følgende Skomagere:

1640: Matz Schomacker har slaaet en fattig Dreng, der havde givet ham uhøflige Ord, blaa og grøn, bøder ½ Rdlr.

Andreas Skomagersvend (Scho Knecht) har skældt Skomager Warring ud „up der Fechter platz gescholten“; han kom i Fængsel og maatte betale 5 Rdlr.

1696: Markus Hinrichsen Barber og Jens Nissen Schuhflicker har vanhelliget Sabbaten og „unter der Predigt Kugell geschiebet“, (spillet Kegel under Gudstjenesten) derfor faar hver en Bøde paa 3 Rdlr.

1699: Daniel Schuhflickers Søn Claus har slaaet Jørgen Hansens Søn blodig og har ham „übel verleiten wollen“. Bøde 1 Rdlr.

1701: Jens Hansen, Skomagersvend, idømtes for Hærværk ved Johan Vævers Vindue en Bøde paa 32 Sk. Johan Hummel, Skomagersvend, har efter egen Tilstaaelse skældt Hinrich Stetimer ud. Bøde: 1 Rdlr.

1707: Jacob Cortz, Hans Albretsen, Peter Jebsen og Peter Christian faar en Bøde paa tilsammen 15 M., fordi de havde „die Schustergesellen verwundet und blutig geschlagen“.

1708: Jørgen Matzen og August Schuster var citeret af Jens Albretsen, men ulydigvis udebleven, derfor bøder enhver med 2 M.

- Jørgen Matzen og August Schuster har lavet Skænderi foran Jens Albretsens Dør, derfor bøder hver med 8 M.
- 1709: Elinæ, Peter Mathiesen Schufflickers Hustru, har skældt Zacharias Asmussens Tjenestepige ud; derfor fik hun en Bøde på 12 Sk.
- 1711: Peter Balzer, Skomager og Peter Petersen Klejnsmed er bleven uenige paa Gaden og har revet Perrykkerne af hinanden. Peter Balzer faar en Bøde paa 1 M. 8 Sk. og Klejnsmeden 12 Sk. Skomageren har derefter haft største Skyld i Klammeriet.
Jørgen Hansen „Holtzen“ Skomagers Søn og Maren Blumes Søn Peter, er bleven truffet med Ærter paa fremmede Agre, de har kastet Sten efter Markfogeden, da han opdagede dem. Hver betaler en Bøde paa 2 M.
- 1716: Mester Peter Baltzer har offentligt for Retten skældt Johan Krückenberger ud, han har slaaet, smædet og truet ham. Derfor idømtes han en Bøde paa 15 M., men med Hensyn til hans store Anmod nedsattes Bøden til det halve, 7 Mark og 8 Sk.
- 1718: Hans Schufflickers Hustru har brugt Skældsord mod Mester Johan Ulrich Risch (Skomager), hun bødes med 1 M. 8 Sk.
- 1719: Tre Skomagersvende, Peter hos Mester Baltzer Schultz, Jver hos Mester Jørgen Andresen og Asmus Marcussens Svend har ved Nattetid „grasseret og tumulteret“ paa Gaden, de har skreget og slaaet „paa Stenene“; derfor faar enhver en Bøde paa 4 M. 8 Sk.
Disse tre Svende var beordret paa Raadhuset, men „ungehorsahmlich“ mødte de ikke, derfor fik enhver en ny Bøde paa 12 Sk. — Deres Mestre skal hæfte for disse Beløb.
Mester Jørgen Schultz havde en Svend, Jørgen Lorentzen, han var en Søndag Formiddag under Hovedgudstjenesten blevet set i sit Arbejdstøj foran Værkstedet. Om han har arbejdet, kan ikke eftervises ham; han slipper derfor med en Bøde paa 1 M.
- 1710 havde Jørgen Schultz overfaldet og saaret en frem-

- med Skomager fra Haderslev, denne Sag kostede ham 7 M. 8 Sk.
- 1722: Johan Ulrich Risch, Skomager, har slaaet Jochim Witt, Musketer i Hr. Oberst Prætorius Regiment, nu i Arbejde i Nagelsmeden Iver Møllers Hus, overfaldet ham og slaaet ham et Hul i Hovedet. Paa Grund af Skomagerens daarlige økonomiske Forhold nedsættes Bøden til 1 M.
- 1724: Johan Ulrich Risch har villet overfalde Bødker Johan Nielsen i dennes Hus med en Trækniappel. Skomageren maatte betale 1 M. i Bøde.
1726 var Skomager Risch i Slagsmaal med en Slagtersvend Christian Petersen. „Ihrer Armuth wegen“ slap hver med en Bøde paa 12 Sk.
- 1726: Skomagervendene Jochim Veemeister og Conrad Oertgen har overfor Mestrene saavel i Amtet som i Retten opført sig „sehr grob und widerspenstig“, de bøder tilsammen 4 M.
Gert Hansen, Oluf Terkelsen, Hans Moritzen, Johan Peter Schultz og Wulf Erhard Reventlow, alle Skomagervende, har slaaet Frimesteren Peter Wiebe. De faar en samlet Bøde på 9 M.
- 1728: Peter Scholtz, Skomager, har „übel tractiret“ Mathias Diedrichsen — — — 3 M.
- 1729: Skomager Christian Andressen har slaaet Christian Kleff blodig, derfor skal han betale 3 M.
- 1731: Johan Friedrich og Andreas, Læredrenge hos Skomagerne Asmus Marcussen og Peter Wiebe, har om Aftenen paa Gaden overfalden Anna Margrethe Wiemers og slaaet hende til Jorden, hver bøder 3 M.
Asmus Marcussen fik en Bøde paa 3 M., fordi han imod Laugsbestemmelserne ikke vilde levere Sko til Christian Brag.
- 1735: faar Johan Ulrich Risch en Bøde paa 4 Sk., fordi hans Skorsten ikke fandtes i Orden.
Mester Peter Wiebe har kaldt Mester Andreas Andersen for en „Skælm“, det kostede ham 2 M.
- 1736: Johan Ulrich Risch har angrebet Skomagerlaugets Amts Mestre — han bøder derfor med 12 Sk.

- Samme Aar har han talt ondt om Cathrine Petersen, derfor fik han Bøde paa 1 M.
- 1748: Hindrich Schuster har lavet „tumult“, han bøder „wegen seines schlechten Zustandes“, 1 M.
- 1756: har Hindrich Schuster injureret Hans Peter, han fik 1 M. i Bøde.
1757 havde Hindrich taget en Kalv fra en Bondevogn; paa Grund af hans daarlige Forhold slap han med en Bøde paa 12 Sk.
- 1765: Claus Schultz Amtsschuster har over for Amtet og „der Morgenspruchs-Herren“, opført sig utilbørligt; han fik en Bøde paa 18 M.
- 1767: Skomager Christian Kirchbeck har slaaet Skomagerlærlingen Jürgen Paulsen. Han maatte betale 2 M.
- 1770: Skomager Marcus Finkenbrinck har forset sig mod Brandforordningen, Bøde: 5 M.
Skomager Claus har atter haft en Sag med Amtet. To Mestre fra Amtet, Jørgen Wulff og Jørgen Schultz, har skullet forhandle med ham i hans Hjem, men han viste dem Døren og kaldte førstnævnte en „Weisnase“. Han fik en Bøde paa 3 Mark.
- 1773: Skomager Jens Johansen Breyers Hustru er i den 12. Uge efter Brylluppet nedkommet med en Søn. Begge Ægtefæller bøder derfor 18 M.
- 1774: Skomager Claus Schultz har — imod Politiforordningen — købt en Kalv udenfor Byen. Bøde: 2 Mk.
- 1775: Skomager Paul Paulsen har slaaet Skomagersvend Johannes Stahl. Bøde: 3 M.
- 1778: Skomager Claus Schultz har givet Perrykmager Both Matzen en Ørenfigen. Bøde: 3 M.
Kort efter faar han atter en Bøde paa 3 M., fordi han havde kaldt sin Svigerinde Cathrine Kochendörfer for en Tyv.
Skomager Lorenz Kirchhofs Hustru Johanna nedkom 14 Uger efter Brylluppet med en Søn. Derfor ikendtes de en Bøde paa 18 M.
- 1780: Amtsskomager Jørgen Andresen har betegnet et Arbejde af sin Svend Heinrich Friedrich Ploen som „schlängel-mässig“. Han fik derfor en Bøde paa 1 M.

Amtsskomager Balthasar Schultz og Kromand Nicolai Paulsen har haft Skænderi med hinanden; hver bøder 6 Mark.

1684 nævnes Friedrich von Barm, 1695 Jørgen Andresen og 1718 Balthasar Skomager som Skomagere i Sønderborg. Balthasar Skomager er sikkert den Baltzer Schultz, der nævnes i Bødeprotokollen 1719, i samme Sag findes ogsaa Mester Jørgen Andresens Navn.

I *Sønderborg Skyttelaugs Protokoller* findes mange Skomagermestre som Medlemmer af Lauget:

1753: Hinrich Jørgensen.

1753: Erich Jørgensen.

1802: Johan Gerhard Feldschau, han var dette Aars Skyttekonge.

1803: Andreas Konicke.

1808: Hans Hansen, dette Aars Skyttekonge.

1786: Johan Georg Schirmer, „Amtsschuster.“

1787: Hans Christian Meier ,

1788: Balthazar Schultz ,

1789: Peter Jensen ,

1790: Friedrich Chr. Schultz og Hans Petersen.

1792: Hans Jordt, „Amtsschuster.“

- Paul Paulsen ,

- Jens Johansen Breier „Amtsschuster.“

- Andreas Andresen ,

- Jens Petersen ,

1792 nævnes Terkel Olsen fra Lysabild „recipirt in hiesigen Schuster-Amt.“

1793: Caspar Thomsen, Amtsschuster

- Chr. Hersleff Brandt ,

1796: Christian Asmussen ,

1798: Claus Heinrich Gercke ,

1805: Jens Johansen Rembach ,

- Hans Peter Feldschau

- Hans Peter Fürst

- Peter Petersen Astrup

1812: Heinrich Andresen

1815: Ole Olesen

- Christian Fr. Reher, Skomager og Garver.

- Claus Heinrich Gercke.
- 1824: Hans Nicolai Thedsen, „Amtsschuster.
- Fr. N. Jensen Holm
- 1827: Hans Hansen Tørninger.

Nordborg Skomagerlaug

INDENFOR alle Haandværkslaug var der store Modsætninger mellem Land og By. Laugsprivilegierne var knyttet til Haandværket i Byerne. Paa Landet maatte kun bo saadanne Skomagere, som syede Bøndersko. Dog blev der i 1693 givet Embedsrettigheder og Privilegier til Mestrene i Flækken Nordborg og Nordborg Amt. I 1735 fik de ny, reviderede Artikler af Christian VI. Disse bestod kun af ni Paragrafer, men rummede i Hovedsagen det samme, som de andre Laugsartikler. Mærkeligt nok gjorde Kongen det til et sluttet Laug. Antallet af Skomagere maatte dog ikke overstige 16, og fordi det saaledes var Skomagerne indenfor Lauget tilladt at drive deres Produktion „zunft mässig“, skulde de hver betale 2 Mark lybsk aarligt til Amtsregistret ved Amtshuset i Nordborg, for hvilket de heftede in solidum. Artiklerne er fornyet af de følgende Konger, og saa sent som 17. Marts 1853 af Frederik VII.

Nordborg med hele Nørherred og Egen Sogn var inddelt i 16 Embeder for Skomagerhaandværket. Heraf havde Nordborg 4, medens Oksbøl, Mjels, Broballe, Lavensby, Havnbjerg, Brandsbøl, Svenstrup, Himmarn, Stevning, Dyndved, Sjellerup og Elstrup havde hver et. Dog var de ikke begrænset til en bestemt By eller Bopæl, kun at det var samme Landsogn. Naar en gammel Mester blev affældig, solgte han sit Embede til en ældre Svend, der ønskede at nedsætte sig som Embedsmester, og det var ikke altid helt billigt. Da Skomagermester

Schrøder i Himmark omkring 1850 solgte sit Embede, blev det betalt med 200 Courant Daler, en ikke ringe Sum efter Daidens knappe Pengeforhold.

Den, der skulde overtage et saadant Embede, maatte anmelde det til Oldermænden i Lauget, og samtlige Mestre fik saa Anmodning om at møde den betræffende Dag paa Herberget i Nordborg. Den vordende Mester maatte forelægge Lærebrev og Vandrebog for at eftervise, at han havde været de foreskrevne Vandreaar i det fremmede, og hvis saa ogsaa de faglige Krav var sket Fyldest, indsattes han i alle sine Embedsrettigheder og fik overrakt sit Embedsbrev, hvori alt stod skrevet, hvorledes han havde at forholde sig. Bagefter maatte han give sin Igangskost.

Landskomageren maatte ofte fuske paa Fag, som ikke hørte ham til. Saaledes maatte han lappe gammelt Seletøj, sy Livremme og Læderstrømpebaand, naar der ingen Sadelmager var i Nærheden.

Endvidere gik man til Skomageren, naar man havde en slem Byld, hvortil man skulde have et kraftigt Begplaster. Man har ogsaa hørt, at Skomageren er bleven forlangt til at trække en Tand ud med sin Tang.

Et udmærket Arbejde om Skomageriets Historie findes i Hans Heelands Bog „Skomageriets og Skotøjshandelens Historie i Danmark“, København 1926.

Standens Pris

Melodi: Mens Nordhavet bruser

I Laugstiden Skomagermesteren var
 en Haandværker agtet og æret,
 ja, helt fra vor Oldtid med Hæder han har
 ved Faget sig redelig nærret.
 Og endnu virker vor Skomagerstand
 til Gavn for Folk og vort ældgamle Land.

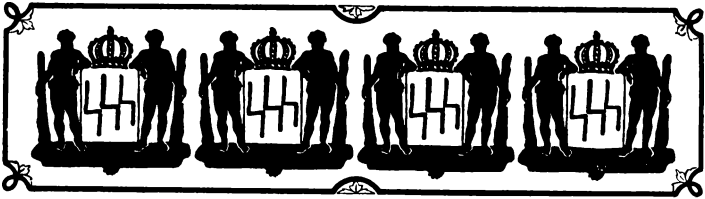
En Skomager søges af store og smaa,
 og gamle som unge ham takker,
 naar han har dem bødet for Hæl og for Taa
 de skævslidte gamle Gagakker.
 Hvad skønsomt virkedes ved hans Haand,
 bar Præg af den sundeste Samfundsaaend.

Fra Gryet han stræbte med Begtraad og Syl,
 til sent han ved Fyraftenstide
 i Lampens og Vandkuglens stille Idyl
 sit Arbejde lagde tilside.
 Og Værket stemte hans Sind til Fest
 trods Dagens Slid over Sko og Læst.

Men Tidernes Veksel med skiftende Skik
 i Værkstedet satte ham Stævne.
 Nu lyder omkring ham Maskiners Musik,
 dog selv blev han altid den jævne.
 I Sekler har han sit Forklæde slidt,
 det klæder bedre end Kjole og hvidt.

Som Fortidens Mestre vi sammen staar,
 og ingen vil svigte i Laget.
 Vi tror paa en Haandværkers gryende Vaar,
 thi altid endnu det har daget.
 Ja, blomstre skal end vor Skomagerstand
 til Gavn for os og vort ældgamle Land.

C. Delf, Sønderborg

Rebslagerne

RÆBSLAGERHAANDVÆRKET har haft sin store Betydning, saalænge Søfart og Skibsbyggeriet har eksisteret her. Allerede i det 16. og 17. Aarhundrede var Sønderborg en betydelig Havneby, og Rebslagerne, der lavede Skibstov, har været uundværlige.

De selvstændige Mestre dannede det lovværdige Rebslagerlaug (-Amt). Dets Ledere var Oldermænden, Skjørmænden, 4 Skaffere og en Bisidder. Oldermændens Opgave var at opbevare Laden (Laugsskrinet) og varetage de forekommende Amtshandlinger. I Laden gemtes Laugets Kasse, dets Konfirmationer paa Laugartiklerne (Skraaen), Protokoller, og hvad der ellers var af Værdi.

Laugtet var en Slags Broderskab, der skulde sikre Medlemmernes Levebrød, saa at Mestrenes Antal ikke tog Overhaand, og at den ene ikke tog Brødet fra den anden. Paa den anden Side skulde der sørges for, at Kunderne kun blev forsynet med de bedste Varer. Indenfor Laugtet var der Mestre, der maatte forfærdige og sælge al Slags Strik og Tovværk, medens andre ikke havde Ret til at lave og sælge Skibstov. Ve den, der skadede Laugets Anseelse ved at lave daarlige Varer. Der blev holdt streng Ret over ham, i mindre Tilfælde slap den anklagede med en Bøde til Amtsladen, i et alvorligt Tilfælde kunde Mesterrettigheden tages fra ham.

Var der Uenighed mellem to Mestre, blev Amtet kaldt sammen, og Mødet endte i Fordragelighed for begge Parter. Stridigheder mellem Svendene blev i Reglen ordnet af Oldersvenden, i alvorlige Sager kunde dog Oldermænden og Amtet fælde den afgørende Dom, ligeledes var det Oldermænden og

Amtet, der maatte skride ind, naar Klagen rettedes mod Oldersvenden.

Det var ogsaa Amtets Ret at gøre en Svend til Mester, og naar han fandtes værdig i Henhold til Laugsartiklerne, kunde han aflægge Mesterstykke. Fandtes Arbejdet godt, blev han udnævnt til Mester med det Ønske, at „Gud give ham Naade, Lykke og Velsignelse“. Derefter blev der holdt et Festmaal-tid og et Gilde i Oldermændens Hus. Han kunde nu optages i Mestrenes Laug, men dermed havde han ikke Ret til at ned-sætte sig som selvstændig Mester. Det kunde kun ske med Medmestrenes Anbefaling og kongelig Tilladelse.

Ved de gamle Laugsforhandlinger og Kvartalsmøder har det sikkert ofte gaaet varmt til, eftersom næsten alle gamle Laugs-skraaer indeholder saa udførlige Bestemmelser om, „hvad man maa“, og navnlig „hvad man ikke maa“. Rebslagernes Laugsskraa tyder dog paa, at Omgangstonen er bleven betyde-lig mildnet siden Middelalderen med dens drastiske Ordens-regler. (Sm. Sønderborg Skomagers Laugsskraa fra 1488).

I Rebslagernes Skraa bestemmes det, at ved Laugsmøder maa ingen Mester yppe Tvist eller Uenighed, der maa ikke bandes, sværges eller spilles, „eller hvad der ellers staar Ær-barheden imod“. Mestrene skal omgaaes „kristeligt, ærbart og broderligt“. Laugsbrødrene skal i det hele opføre sig ordentligt og i Stilhed høre paa hvad der siges af Oldermænden, og de skal svare beskedent. —

Der kendes heller ingen Klager fra Mestrenes Laug og det ser ud til at Møderne altid er forløbne i „Fred og Fordrage-lighed“.

Rebslagerlaugets Dokumenter og Laugsredskaber opbevares i Museet paa Sønderborg Slot. Lauget er først blevet oprettet i 1750, da Kong Frederik V under 23. November tildeler det kongeligt Privilegium og Amtsrettigheder. Ansøgningen til Kongen er underskrevet af Rebslagermestrene Peter Petersen, Hans Mathias Weyergang og Christian Petersen. —

Frederik V's Konfirmation omfatter den gamle Laugsskraa med ialt 23 Artikler, som i det store og hele ligner de tilsva-rende bestemmelser i andre Skraaer. Bemærkelsesværdigt er det dog, at mens det i de fleste Laugsskraaer bestemtes, at

Haandværket kun maatte øves af et bestemt og meget lille Antal Mestre, saa indeholder Rebslagernes Laugsskraa en Bestemmelse om, at Lauget ikke skal forbeholdes et bestemt Antal Mestre, men at det skal være tilgængeligt for enhver paa Betingelse af, at han udfører sit Haandværk godt, at han slaar Reb af ægte og god Hamp, saa Skipperne kan være tjent med Varen. At en Laugsbroder ikke maa være et uægte Barn, men skal være Søn af ærlige og uberygtede. Forældre er kun, hvad man kunde vente. For at blive Mester maa den unge Rebslager have arbejdet i 3 Aar som Svend og desuden have rejst i 2 Aar. Naar han for Lauget frembærer sit Ønske om at blive Mester, maa han betale 6 Skilling Lybsk og desuden senere, naar Mesterstykket er gjort og Optagelsen vedtaget, 6 Rigsdaler. Dog skal en Mesters Søn kun betale 3 Rigsdaler.

Rebslagerne forsøgte — i Lighed med andre Haandværkere — paa en fin Maade at faa afsat Standens Døtre og Enker. Der staar herom i Laugsskraaen, at naar en vordende Laugsmester agter at gifte sig, skal han tage en ærlig Pige og „saa vidt muligt en Laugsmesters Enke eller Datter.“ Enken efter Laugsmester havde ifølge Skraaen Ret til at fortsætte Forretningen med Svende og Dreng, eller hun kunne afstaa sine Laugsrettigheder til en „laugsværdig“ Rebslager.

Som omtalt i Indledningen var de gamle Laug i første Række oprettede for at tilsikre Medlemmerne et Levebrød, og i alle gamle Laugsskraaer findes derfor forskellige Bestemmelser, der nærmere angaar dette Forhold. De gamle Sønderborg-Rebslagere bestemte saaledes, at ingen Laugsmester maatte have mere end 2 „gode Svende“ og 3 Lærlinge og Spindedreng. Man sikrede sig derved imod, at ikke en enkelt Mester fik for stor en Forretning og derved ødelagde de andres. Paa den anden Side bestemtes det dog, at hvis en Mester ikke med den Arbejdskraft, som stod til hans Raadighed, kunde udføre sit Arbejde, var de andre Laugsmestre forpligtede til mod Betaling at hjælpe ham.

Af kollegiale Grunde bestemtes det endvidere, at ingen Mester maatte tage Svende fra sine Laugsbrødre, naar disse ikke selv havde afskediget Svendene.

Naar en Landsherre var død, maatte Lauget paany søge

„allernaadigst Konfirmation“ for sine Privilegier af den nye Konge.

Foruden Frederik V's Konfirmation foreligger der Konfirmationer fra Christian VII, dat. Christiansborg den 11. Maj 1767; Frederik VI, dat. København den 20. Maj 1817; Christian VIII, dat. Wyck paa Føhr den 7. August 1843.

Den sidste Konfirmation, udstedt af Frederik VII, har følgende Ordlyd:

af Guds Naade Konge til Danmarck, de Venders og Gothers, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg & S & S

GJØRE VITTERLIGT, at eftersom hos Os allerunderdanigst er ansøgt og begjært Vor allernaadigste Confirmation paa den af Vor høitelskede Herr Fader, Høisalig Kong Christian den Ottende, høilovlig Ihukommelse under 7. August 1843 stadfæstede Laugsrettighed og Artikler for Rebslagerlauget i Sønderborg. Saa ville Vi, i Anledning af Vor nuværende Kongelige Arveregering, have denne Lavsrettighed og Artikler forsaavidt ikke deri ved almindelige eller særlige Anordninger er skeet eller herefter skeer nogen Forandring, confirmeret og stadfæstet, ligesom Vi og hermed confirmere og stadfæste samme, og allernaadigst ville at bemeldte Laug derved paa det Kraftigste skal vorde beskyttet og haandhævet. Hvorefter sig Alle og Enhver allerunderdanigst have at rette.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Givet paa Vort Slot Christiansborg, den 5te April 1853.

Kongesegl.

FREDERIK R.

Confirmation paa Laugsrettigheden og Artiklerne for Rebslagerlauget i Sønderborg.

Foruden Kongebrevene findes endnu en Del gamle Papirer, der vedrører Laugsbrødres personlige Forhold; de er dog uden særlig Interesse for Laugets Historie.

Svendenes Broderskab

DA REBSLAGERIET var i fuldt Sving, kom der mange fremmede Svende til Sønderborg. Her arbejdede sydtyske Svende sammen med de hjemlige, mange danske og flere svenske Svende har arbejdet her. Et havde de fremmede Svende tilfælles, de ønskede at slutte sig til en Venne- eller Interessekreds, og saaledes kom det, at de sammen med de hjemlige Svende samledes til et Slags Broderskab, Svendenes Laug.

Hvornaar denne Sammenslutning har fundet Sted, vides ikke. Det ældste Aarstal paa et af „Kløverbladene“ er 1756. I Spidsen for Broderskabet stod en „Altgesell“ (Oldersvend) og Skafferne. En af dem skulde være hjemmehørende i Sønderborg, den anden var én af de fremmede Svende. Den Bestemmelse var taget, for at Svendene skulde føle sig ligeberettede. Svendene valgte selv deres Oldersvend og Skaffer, og Oldersvenden fik derefter paa en højtidelig Maade Nøglen til Laugsskrinet overrakt. Det var dog Mestrenes Ret at godkende eller forkaste Valget. — Oldermændens Myndighed efterfulgtes i al Ærbødighed, og Sammenslutningen var til alles Gavn. — Enhver Svend skulde afgive en bestemt Del af sin Løn til „Laden“. Halvdelen af disse Bidrag tilfaldt Svendene til fælles Gavn eller Fornøjelse, den anden Halvdel kom ligeledes Svendene til Gode. Hvis en Svend skulde have Tøj eller Sko og ikke var i Stand til at betale alt, fik han Forskud af Laden. Det samme gjaldt i Tilfælde af Sygdom til Læge og Medicin. „Gaven“ til de fremmede Svende blev ligeledes taget af Laden. Det var enhver Svends Pligt at møde til „Kvartalet“ eller Krodagen. Hvem der udeblev uden gyldig Undskyldning, fik en Pengebøde. Der herskede streng Orden indenfor Broderskabet, og hvad man foretog sig indenfor Lauget, skulde staa under Mottoet: „Alt i Ære!“

Kom der en fremmed Svend fra fjerne Egne i Herberget og

forestillede sig for Brødrene med de Ord: Hilsen fra Mestre og Svendene i (Bynavn), saa blev han af Oldersvenden og Svendene højtideligt hilst som Medbroder og fik sin Pengegave af Laden. Han vidste, at han skulde „opføre sig ærbart“, og han maatte paa ingen Maade skade Brødrenes Anseelse. Naar han vovede at tigge paa Valsen, blev han uden Naade udstødt af Broderskabet, ligegyldigt hvor stor hans Nød eller Sult var. Var en fremmed Svends Sko slidt op, kunde han faa et Par ny paa „Laden“s Bekostning.

Herberget var det Sted, hvor Svendene helst holdt til, om Søndagen eller efter Arbejdstid. Der var lystigt Samvær, Svende, der kom fra andre Byer og Lande, kunde fortælle mangt og meget. Medens Rebslageramtet kun omfattede Sønderborgs Mestre, var Svendene en Del af det store Broderskab, der omfattede alle Byer ved Østersøen i Danmark, Sverige og Tyskland. Her samledes Svende lige fra Memel til Skagen. Her holdtes Krodagen, og her blev den udlærte Rebslagerlærling gjort til Svend, naar Mestrene havde antaget hans Svendestykke.

Svendenes Protokoller fra 1763—1884, der opbevares paa Museet, byder ikke meget. Kort og godt fortæller de, at N. N. fra S. har „sein Geschenk bekommen“, eller at M. M. er „zu Gesell gemacht“. Skriftkyndige har de fleste ikke været i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede:

„Den 10. ve Briwa 1823, var Peter Hansen Lademester, og den 30. Maei (1824) ist Chrisian friedeigrode zum gesel gemacht, o. s. v.

Protokollen slutter den 18. September 1884; der var kun tre Svende i Sønderborg, og Lauget døde hen. Laugets Ejendele, der blev opbevaret af Herbergsværten, blev 1902 overgivet til Sønderborg By, hvor de blev opbevaret, indtil de senere blev overført til Museet.

En Rebslagersvend, der havde været optaget i Aabenraa Rebslageramt, havde ikke rettet sig efter Laugsartiklerne. Han havde „fusket“ i Løgumkloster, og herover var Aabenraa-Lauget meget opbragt. — Han tog til Sønderborg, hvor han fik Arbejde, og hvor han ogsaa blev optaget i Broderskabet.

Oldermanden i Aabenraa, Daniel Møller, tilskriver Lauget i Sønderborg desangaaende:

Werter Freund; Hr. Sören Busch in Sonderburg!

Der Rebschlagere Gesell Johan Besser, Gegenwärtig in Sønderborg hat, Laut Einlage an Uns Geschrieben um Verzeiung für den begangenen Fehler in Lügumkloster zu erhalten. Ein Fehler, der Unserer Meinung nach bey nahe ohne Beyspil ist, Indem Er sich erfrechen wolte, unsere Nachbarschaft mit Fuscherei zu vermehren, da Er selber nicht mahl Meister ist und sich unterstehen wolte einen Fuscher zu Bilden, der Uns dass Brodt wegfischen solte; Da wir Uns aber im Amte Beredet haben, Ihn, da Er Besserung Verspricht, diesen Fehler zu Verzeihen; doch mit dem Beding, dass Er an Uns, für gehabte Kosten und Verzehrung im Amte 2 Rthlr Hamb Cour., schreibe: Zwey Reichsthaler Hamb. Cour. übersende. Was übrigens Eure Gesellen mit Ihm machen wollen, stellen Wir Eurem im Ihrem Gut-achten, verharren übrigens mit besonderer Hochachtung etc. etc. in Vollmacht des Amtes.

Daniel Møller,
p. t. Aeltermann

Apenrade, den 15. July 1816.

Inserirt d. 21. July 1816.

Hvilken Stilling Laugsbrødrene i Sønderborg har indtaget overfor Johan Besser, ses ikke af Protokollen.

Ungsvend optaget i Lauget

RET FESTLIGT var Kvartalsmødet, naar en Ungersvend skulde optages i Broderskabet. Ceremonien var følgende: Efter at Svendenes Lade var stillet paa Plads, stillede Bisidderne sig bag Laden, medens Oldersvenden med Skafferstokken i Haanden stillede sig foran Laden og begyndte med følgende Tale¹⁾:

„Alt i Ære!

Svendene vil behage at tage Plads!.

Alt i Ære! — Svendene ville erindre, at De have indfundet sig paa min og min Collegas Anmodning for at holde vor „Paa-

¹⁾ Rebslagermester Schøneburg, Sønderborg, har nedskrevet Tabellen, da han var Oldermænd 1878/79. Skriftstykket findes i Mu-seet paa Sønderborg Slot.

ske. (Krodag). Jeg haaber, at vi alle vil tilbringe den i Fred og Fordragelighed!

Alt i Ære! — Er der en eller anden, som har nogen Klage at fremføre over mig eller min Collega, saa forebringe han sin Klage med Beskedenhed og den skal blive hørt.

Alt i Ære! — Svendenes Lade aabnes. Jeg haaber, at enhver vil vogte sig for Kiv og Trætte. Den første, der begynder Kiv og Trætte, skal ikke alene være hjemfalden til enkelt, men til dobbelt Straf.

Alt i Ære! — Der spørges endnu en Gang: Svende! Er der endnu en eller anden, som har nogen Klage at fremføre over mig eller min Collega eller en af de andre brave Svende, saa forebringe han sin Klage med Beskedenhed, og den skal blive hørt. Saalænge Laden er aaben, vil hans Klage endnu blive hørt, men naar Laden er lukket, bliver ingen Klage hørt, og den der saa klager er hjemfalden, ikke til enkelt, men til dobbelt Straf! Alt i Ære!.

Hvis en af Svendene var bleven belagt med en Bøde, fortsatte Oldersvenden:

„Alt i Ære! — Den Vedkommende (eller N. N.) har erlagt sin Straf, og jeg haaber, at ingen herefter vil lade ham det høre, det være sig ved Disken eller udenfor, da en saadan vil være hjemfalden, ikke til enkelt, men til dobbelt Straf.“

Derpaa kaldes Ungersvendene ind, der skal optages i Lauget. Naar de er kommet ind, spørges der: „Hvad er din Begering?“. Ungersvenden frembærer sit Ønske, og Oldersvenden fortsætter:

„Alt i Ære! — Svende! Er der en eller anden, som har noget at klage over ham, saa forebringe han sin Klage med Beskedenhed, og den skal blive hørt, men saasnart Laden er lukket, vil den som klager være hjemfalden ikke til enkelt, men til dobbelt Straf. — Alt i Ære!“

Der kom ingen Klager, og Ungersvenden kunde saa optages i Broderskabet. Saa fyldtes Bægerne, Velkomsten, St. Johannesbægeret og „Kløverbladene“ med en Blanding af Hvidtøl, Citroner og „lidt Rom“, Sølvpladerne og Mønterne blev hængt løst paa, og den nybagte Laugsbroder blev kaldt til.

Derpaa overrakte den nye Laugsbroder „Velkomsten“, og Oldersvenden fortsatte:

„Alt i Ære! — Med alle agtede Rebslageres Tilladelse overrækker jeg Dig deres Velkomst og nærer det Haab, at Du ikke vil svække, men styrke Haandværket, det være sig i Landet eller udenlands, allevegne hvor det staar i Kraft og Ære. — Vær saa god og drik trende Drag og overgiv mig den („Velkomsten.“) som jeg overgav den til Dig!.

Det var ikke altid, at Ungersvenden kunde tømme Pokalen med tre Drag, og saa var Oldersvenden straks parat med sin Tale:

„Alt i Ære, Ungersvend! Du har baaret Dig daarligt ad, der kan ikke blot svømme en Sandløber, men en Hvalfisk kan danse deri! — Vær saa god og drik den ud til Bunds, saa vil Du finde et Guldstykke i den.

Alt i Ære! Skænksvende og Ungsvende, er de tilfredse med deres Skænk?.

Der blev svaret Ja.

„Saa maa han (Ungsvenden) betale sin Skænk.

Ungsvenden fik sit „Ridderslag“ med Skafferstokken, og dermed var den officielle Festlighed forbi.

Naar den unge Mand nu skulde vise sine Evner til at tømme Pokalen for at faa fat paa „Guldstykket“, som var en Skive Citron, saa skete det let, at han tabte et eller flere af de smaa Skjolde, som løst var paahængt Pokalen. For hvert Skjold, han tabte, maatte han bøde 50 Pfennig, og kunde han ikke tømme Velkomsten i 3 Drag, kostede det 3 Mark. Paa lignende Maade maatte den vordende Svend tømme de 3 „Kløverblade“ og St. Johannes-Bægeret, først da var han bleven Svend.

Naar disse Ceremonier var vel overstaaet, begyndte Festmaaltidet, som altid bestod af Flæskesteg, hvortil man drak Muskatøl. Dette bestod af daglig Øl tilsat Sukker, Citron, Kanel og en Muskatnød. Denne Muskatnød var i de længst forsvundne Dage en dyr Vare, hvorfor den behandledes med stor Forsigtighed og Højtidelighed. Mens Madmoderen i Herberget, før Festen begyndte, havde tilvirket Øllet med de øvrige Ingredienser, betroede man hende ikke Muskatnødden, før umiddelbart forinden den skulde bruges. Indtil den Tid opbevaredes Nødden — omhyggeligt gemt i en lille Æske — i Laugsladen. Naar Maaltidet skulde begynde, fremtog Oldermændene Muskatnødden for at overgive den dyrebare Skat i Værtindens Hæn-

der. Med Forstaaelse af Øjeblikkets Alvor bar Værtinden Muskatnødden ud i Køkkenet, hvor den snart satte Smag paa Ølet.

I rigt Maal lod Gæsterne sig nu den gode Flæskesteg og det krydrede Øl vederfares fuld Retfærdighed. Appetitten manglede ikke ved disse Gilder, og Tørsten var stor, men dog ikke større, end at den kunde slukkes ved Hjælp af den store Skænekande, med hvilken de større Krus til Mestrene og de mindre til Svendene Gang paa Gang fyldtes med skummende og krydret Øl.

Men alle Ting faar en Ende — Svendegilder ogsaa. Naar Maaltidet var forbi, kom — ligesom ved Bagerne — Herbergspigen ind for ved Hjælp af en Pibe Tobak og et Kys at bekræfte, at den unge Mand var bleven Svend. Det selskabelige Samvær fortsattes endnu nogle Timer, inden Oldermændene sluttede af. Gildeaftenen gjaldt forøvrigt ogsaa en Regel om, at den, som forlod Gildestuen, skulde tage sin Hat paa, glemte han dette, maatte han bøde en Mark.

En nu afdød Sønderborg-Rebslager maatte ogsaa i sin Tid følge den gamle Skik med et Kys af Herbergspigen som Tegn paa Svendeværdigheden. Den paagældende unge Mand havde imidlertid i al Hemmelighed allerede før han blev Svend trolovet sig med en ung Pige her i Byen. Kort Tid før Svendegildet opsøgte den unge Pige Oldermændene for Rebslagerne og bad saa mindeligt, om hun paa Højtidsdagen maatte give sin Kæreste Svendekysset. Men Oldermændene var uimodtagelig for Bønner og Taarer; en Lærling kunde ikke trolove sig, dermed var Sagen efter hans Mening afgjort. Den unge Pige forsøgte endnu en Gang paa selve Festdagen at faa Lov til at træde i Herbergspigens Sted, men Oldermændene holdt paa de gamle Former, hvorefter Kysset var Herbergspigens Privilegium. Grædende faldt da den unge Pige Herbergsværtens Hustru om Halsen, mens Herbergspigen afleverede sit Kys. Men længe har det sikkert ikke varet, før den unge Svend har fundet en Lejlighed til at forsvinde et Øjeblik, og har han glemmt at tage sin Hat paa, har han vel med Glæde betalt sin Mark i Bøde for hurtigst muligt at faa trøstet sin Kæreste og prøvet sin ny-erhvervede Ret til at kysse Pigerne.

Rebslagersvendenes Lauginventar

I MUSEET paa Sønderborg Slot opbevares Laugets gamle „Velkomster“, Bægere samt Skafferstokken, Laugsskrinet (Laden) og Herbergsskiltet.

Den ældste Velkomst er et meget smukt Arbejde i Tin. Laaget er smykket med en lille fanebærende Figur. Velkomsten er rigt behængt med smaa Sølvskjolde og Sølvmonter. Disse Skjolde, ialt 65, bærer Indskrifter til Minde om de Svende, der ved deres Optagelse i Lauget eller ved Afrejse herfra skænkede dem til Ophængning paa Velkomsten. Den ældste Plade er fra 1763.

Den anden Velkomst, ligeledes af Tin, stammer fra 1804, er ogsaa behængt med Skjolde og Monter. Ogsaa den har paa Laaget en Fanebærer.

Laugets St. Johannesbæger er af lignende Form som den yngre Velkomst.

En høj slank Skænkekande af Tin bærer paa Laaget Indskriften: „Dies ist die Repschleger Gesellen Ihre Schenck Kan, 1761.“

To store Tinkrus til Laugets Gæster. Det ene bærer Indskrift paa Laaget: „Die Rebsleger-Gesellen Ihre Krüge. Ao 1820. Det andet:

„Auf Brüder, auf
Lass uns die Welt besehen
Ermuntert Euch
Jung in die Fremd zu gehen u. s. w.
Ao 1820.“

Paa Siderne har begge Krus samme Indskrift:

„Altgesell Ferdinandt Klippe
Beisitzer Martihn Zinck
Asmus Lassen
Friedrich Racher
Peter Hansen.“

De fem „Kløverblade“ er smaa Tinbægere med Laag, „Lykkebægerne“. De har Navn efter de Kløverblade, der er indgraveret paa Siderne. De fire af disse Bægere stammer fra 1756, det femte fra 1762.

Endelig findes et stort og rigt graveret Sølvbæger for Oldersvenden. — Dette Bæger bærer Indskriften:

J. G. H. 1775 J. H. S.

Alle Velkomster og Bægere er desuden pyntet med Laugsmærket.

Laugsskrinet er et slet og ret Træskrin med malet Indskrift paa Laaget.

Det store Herbergsskilt, som paa begge Sider bærer Billedet af to Vildmænd, lignende som i det danske Vaaben, der holder Skjoldet med Rebslagernes Mærke. Skiltet var anbragt paa Herberget. Oprindeligt skiftedes Laugets Mestre til hver tre Aar i Træk at holde Herberg, men senere flyttedes alle de mange forskellige Laugsherberger til et Værtshus, først var det i det tidligere „Stadt London“, Store Raadhusgade Nr. 2, senere, fra 12. April 1872—1888 i Beværtningen i Søndergade, nu Huset Nr. 36.

Gamle Rebslagere i Sønderborg

I EN SØFARTSBY som Sønderborg har der været Rebslagere saalænge den har været til. Den ældste Mester, vi kender ved Navn, er Lütke Repschläger, han nævnes 1585 i Byens Skatte-register og 1586 i St. Jørgen Hospitalets Jordbog, da han lejer en Kaalhave paa Hospitalets Grund for 5 Sk. aarlig.

I „Taxation“ over Byens Ejendomme 1680 nævnes Jens, Tygge og Peter Repschläger.

Flere nævnes i Byens „Bruch-Register“ (Bødeprotokol):

1701: Jacob Repschläger.

1710: Wolle Hansen, Rebslager har angrebet Johan Nissen Barber med utilbørlige Ord, bøder 24 Sk.

1716: Rebslager Johan Kwüsing, Pottemager Friedr. Kircher Töpfer. Drejer Math. Cortzen, Franz Fellbereiter (Garver) og Johannes Weber faar tilsammen en Bøde paa 60 Mark. Skarpretteren var død og skulde begraves. Bl. a. var de fem Mand beordret til at bære Skarpretterens Kiste. De nægtede at bære og lavede „tumult“ paa Raadhuset.

(Rebslagerne i Sønderborg har som alle andre Haandværkere fra fordums Dage sat en Ære i at blive fulgt

standsmæssigt til Graven. Laugsskraaen indeholder nemlig en Bestemmelse om, at naar en Laugsmester, hans Hustru, Svend, Lærling, Barn eller Pige dør, skal Laugsbrødrene være med til Ligbegængelsen, og Mestrene skal opfordre Svendene til at bære Liget. Forsyndelse mod denne Bestemmelse straffes med en Bøde paa en Rigsdaler.

Man kan saa godt forstaa, at en ærlig Mand, som Johan Kwünsing sikkert har været, ikke var glad for at bringe en uærlig Mand — som saadan blev Bøddelen betragtet — til Graven.)

- 1721 fik „Margrethe Repschlägers.“ en Bøde paa 6 M., fordi hun ved Uagtsomhed med et Lys havde sat Ild i Huset, det havde kunnet blive en stor Ulykke, men ved Guds Naade blev den afvendt.
- 1722, anden Juledags Aften, blev Hans Christensen Rebslager overfaldet i sit Hus af en Bondekarl Jørgen Petersen. Jørgen Petersen slap paa Grund af sin Fattigdom med en Bøde paa 2 M.
- 1733: Hans Petersen Rebslager faar en Bøde paa 12 Sk., fordi hans Skorsten ikke fandtes i Orden.
- 1748: „Peter Repschläger.“ har givet en Skræder ved Navn Gerhard en Ørenfigen, derfor maatte han betale 3 M.
- 1761: Peter Petersen Rebslager idømmes en Bøde paa 30 M., fordi han „privatim.“ (uden om Bestyrelsen) havde skrevet en Købekontrakt. Iflg. kongl. Resolution blev han dog dispenseret for denne Bøde.
- 1773: Den herboende Rebslager Mathias Weyergang havde slaet den drukne Tømmermester Hans Jessen. Sidstnævnte havde truet Weyergang. De fik en Bøde paa hver 2 M.
- 1775: Rebslagersvend Thomas Peter Christian har Skræder Peter Clausen „schimpflich gestossen.“ Han maatte betale 1 M. i Bøde.
- Rebslager Conrad Hinrich Cott's Hustru, Catharina Maria, er Dagen efter Brylluppet nedkommen med en Søn. Begge Ægtefæller bøder tilsammen 18 M.
- Wolle Rebslager, Johann Maamann, Mathias Becker og Mester Johan Andreas Bamse (Skarpretteren) har den

1. Septemher, 11. p. Trin. om Natten siddet „over Tiden“ i Nis Jensen Fellbereiters Hus, hvor de har spillet og drukket. Da de har lovet ikke at gøre det en anden Gang, har man nedsat Bøden paa 1 M. 8 Sk. til hver.

1780: Herværende Rebslager Mathias Weyergang har efter egen Tilstaaelse vidst, at hans Tjenestepige, Maren Christensen fra Ulkebøl, var frugtsommelig. Da Weyergang har undladt at give Anmeldelse derom til Retten, og at Maren forlængst havde forladt sin Plads og rejst hjem til Ulkebøl, idømmes Rebslageren en Bøde paa 24 M.

Omkring 1860—70 var der endnu 6 Rebslagerbaner i Sønderborg. Den ene af de to største ejede Rebslagermester F. F. Schöneburg. Før de alsiske Amtsbaner blev anlagt, strakte Banen sig fra Løngang, langs den nuværende Rebslagergade ind over Amtssygehusets Grund. Ved Banens Anlæg kom den til at ligge langs Jernbaneskraaningen, fra Rebslagergade mod Amtsbanegaarden.

Den anden store Bane var paa Kirkealleen og strakte sig fra Sprøjtehuset ned til den gamle Kirkegaard. Gamle Sønderborgere kalder endnu Alleén „de Refslaa'banen“.

Af St. Jørgens Hospitalets Protokol fra 1760 fremgaar, at Rebslagermester Mathias Weyergang, der allerede i 1757 havde faaet bevilliget en Rebslagerbane, fik i 1760 Bevilling til Anlægget af en ny Bane. Den førte fra „de Rendsborg Stæ't (Stentten i Hegnet ved Rendsborggyden (Rønhavegade) og gik i lige Linie langs den store til Kirken førende Fodsti til Hospitalets Hegn. Den var 180 Favn lang og 3 Favn bred. Grunden hørte til Hospitalet, og Weyergang betalte aarlig 6 Rdlr. i Leje.

Mathias Weyergang har allerede været i Sønderborg 1738, da han i dette Aar iflg. „Bruch-Register“, fik en Bøde paa 12 Sk., fordi hans Skorsten ikke fandtes i Orden. 1741 faar han for samme Forseelse en Bøde paa 1 M. 12 Sk.

En Bane var langs Kastanieallé, den tilhørte tilsidst gamle Rebslager Petersen og brændte 1907. Mindre Baner var i Baggermester Ottens og Drejermester Dawart'z Haver. Den sjette Bane var paa Sundvedsiden.

En Peter Jørgensen Rebslager er 1680 Medlem af Sønderborg Skipperlaug. 1718 nævnes „Peter Reepschlager“, om det er

samme eller maaske en Søn af førstnævnte, ses ikke. 1762 er en yngre Peter Rebslager Medlem.

I Skipperlauget var den Bestemmelse, at Ikke-Søfolk kunde blive Medlem af Lauget, naar de stod i nær Tilknytning til Søfarten. Saaledes kunde Rhedere, Skibsbyggere, Sejlmagere og Rebslagere, som lavede Skibstov, blive Medlemmer.

I Sønderborg Skyttelaugs Protokoller nævnes følgende Rebslagere:

1779: Conrad Heinrich Poll.

1804: Johannes Rohde og Johannes Kæhr.

1875: Søren Busch.

- Mathias Weyergang.

Smedene

I MUSEET paa Sønderborg Slot opbevares et gammelt Smede-Svendebrev fra Sønderborg fra Aaret 1807. Det er udstedt for Smedesvend Friedrich Petersen og underskrevet af daværende Oldermand Heinrich Wilhelm Schmidt og Næstoldermanden Johann Friedrich Jürgensen.

Brevet bærer Laugets gamle Amtssegl fra Aaret 1603. I dette Aar er Lauget utvivlsomt oprettet. Seglet bærer som Emblem Hammer og Tang med Omskrift: „DER SMEDE AMPT SIGIL THO SVNDERBORCH.“ og Aarstallet 1603.

Smedenes Laugsskraa kendes ikke, men efter de „Kongl. Re-skripter, Resolutioner og Colligialbreve fra Danmark og Norge.“ fremgaar det, at Kong Christian V har givet „Konfirmation paa Sønderborg Smedelaugs Skraa.“ den 29. Oktober 1670.

Som det fremgaar af de følgende Notitser om Sønderborg Smede kendes en Del af Byens Mestre allerede omkring Midten og i sidste Halvdel af 16. Aarhundrede. Smeden har allerede udøvet sit Haandværk i Oldtiden, og saalænge Sønderborg har været By, har han her drevet sit ærlige Haandværk siden den tidlige Middelalder.

At Middelalderens Smede har været sig deres Uundværlighed bevidst, viser følgende „beskedne.“ Vendinger i Ystad Smedenes Skraa fra 1496: „Smedelav er et Embede, som Verden ikke kan undvære, det er det værdigste Embede af Ligemænd, i Verden er, det er en Støtte og Hjælp til alle Embeder, uden Smed kan ingen sig bjærge, saasom grammatica er til anden Kunst, der viser Vej til andre Kunster. Af Smede er kommet Pave, Biskopper og den hellige Kirkens Formænd, af Smede have været Kejsere, Konger.“

Mod Slutningen af det 17. Aarhundrede omfattede Sønderborg Smedelaug 4 Klejnsmede, 2 Grovsmede (Beslagsmede), en Nagelsmed, en Sværdfejer (Vaabensmed), en Bøssemager og en Knivsmed. Lauget bestod derefter af 10 „Amtsmestre.“

„Rekognitionen.“ (Optagelsen af Laugsbrødre) med Laugshøj-tid og Mesterstykke, kostede 100 Mark Lybsk, men i Fremtiden (efter 1698) skulde de, ligesom Skomagerne, forlange 60 Mark af en udenbys og 40 Mark af en indenbys Mester, foruden Mesterstykkegebyr.

Udenbys Mestres kunde blive Laugsbrødre. I første Halvdel af 18. Aarhundrede blev der optaget Smedemestre fra Augustenborg og Broager i Sønderborg Smedelaug, men under den Forudsætning, at de ikke maatte levere Arbejder inden for Sønderborg Bys Omraade.

Det gik ofte lystigt til ved Laugsgilderne, og der blev ikke sparet paa de vaade Varer. I Midten af 17. Aarhundrede skal det have været særlig slemt med Smedene i Haderslev, saa slemt, at Byens Borgere til Borgmester og Raad indsendte Klage over, at de blev forstyrrede i deres Nattesøvn af Smedenes Sang og Skraal, naar de efter Laugsgilderne var paa Vej hjem gennem de natstille Gader.

Borgmester og Raad traf derfor den Beslutning, at Smedenes Laugsgilde for Fremtiden skulde overvaages af en af Stadens deputerede Borgere. Udpeget til dette ansvarsfulde Hverv blev Lorentz Knudsen, der var deputeret Borger fra 1650 til 1653.

Men den deputerede Borger var ikke Afholdsmand, lige saa lidt som Smedene var det. Han drak lige saa tæt som de, og han taalte maaske ikke saa meget. Resultatet blev i hvert Fald, at Smedene efter et natligt Laugsgilde bar den døddrukne Lorentz Knudsen hjem paa en Stige. Og mens de bar den paa Stigen hvilende deputerede Borger gennem den sovende By, sang og skraalede de værre end nogen Sinde før.

Dette Oprin, der naturligvis gav Anledning til nye Klager, forhindrede dog ikke, at Lorentz Knudsen i 1654 valgtes til Byens Borgmester, et Hverv, som han med Hæder beklædte til 1659.

At Sønderborg Smedene heller ikke har været lutter Engle, fremgaar af forskellige Udtog af Sønderborgs gamle „Bruch-Register.“ (Bødeprotokol.)

I 1776 kom det til Stridigheder mellem Grov- og Klejnsmedene i Sønderborg om, til hvis Rettigheder det hørte at slaa Jernbaand om Tønder og Dritler. Sagen var af saa stor Vigtighed, at den blev henstillet til Kongens Afgørelse. Kong Christian VII.s salomoniske Svar bestemte, at Baand om Tønder etc., smedet af Jern og som solgtes pundvis, alene hører til

Grovsmedenes Arbejde, medens færdigsmedede Baand, som kun skulde rundes og svejstes sammen, kunde frit bearbejdes af begge Haandværkere. Svaret er dateret København den 27. Juni 1776.

Udtag af Laugsprotokollen

- 1806: Mester Frantz Barentzen er ansat som Ungmester og som „Lade.-Mester ved Smedene for dette Aar.
Den 7. Juli afholdtes det sædvanlige Johannes-Kvartal i Oldermændens Hus, hvor efter tre Gange Spørgen intet var at berette og alt forløb i bedste Enighed. (Under- tegnet: P. Boysen, p. T. Amts Patron).
- 1807 var Mester Lorenz Koch Ungmester og „Lade.-Mester ved Svendene.
I de følgende Aar indtil 1813 har der ikke været noget at klage over ved de forskellige Kvartalsmøder.
- 1813 mødte efter Opfordring fra Amtet Klejnsmed-Frimester Peter Bendixen og tilstod, at han havde lavet nogle Smaating, der faldt under Grovsmedenes Rettigheder. Han modtog en Bøde paa 8 Sk. til Amtskassen og 2 Sk. til Fattigbøssen.
- 1814 har Beslagsmedesvend Asmus Jacobsen forelagt sit Mesterstykke: 2 Hesteko, der var lige tunge, en Skovøkse og en Spade. — Asmus Jacobsen, der var født i Kollund, blev optaget i Amtet.
- 1818 Optages Peter Lorenz Petersen i Amtet under Betingelse, at han ikke maa foretage Arbejde i Sønderborg By. Joachim Friedrich Andersen udfører sit Mesterstykke — en Dørlaas — og optages i Amtet.
1818 døde Oldermænd, Hinr. Wilh. Schmidt. Som ny Oldemand valgtes Amtsmester Johan Fr. Jørgensen.
- De følgende Aars Protokoller omhandler kun optagelser i Amtet og Kvartalsmøder, der forløb i Ro og Fordragelighed.
- 1837: Grovsmedemester Chr. F. Nissen klager i Kvartalsmødet over Klejnsmed J. H. Jørgensen, at denne har lavet $\frac{3}{4}$ Tømmers Sknuebolte, der ikke faldt ind under Klejnsmedenes, men under Grovsmedenes Rettigheder. Jørgensen mente, at saadanne Bolte altid var lavet af Klejnsmede,

og han var af den Opfattelse, at baade Klejnsmede og Grovsmede var berettiget til at lave dem. — Derefter traadte Laugsmestrene til Afstemning om Sagen. Der var navnlig to Klejnsmede, som erklærede, at de af Jørgensen leverede Bolte var Grovsmedearbejde. Klejnsmed Jørgensen erklærede sig tilfreds med denne Udtalelse.

For at undgaa senere Stridigheder i dette Spørgsmaal enedes Lauget derom, at Skruebolte indtil $\frac{1}{2}$ T. Tykkelse, maatte leveres af Klejnsmede, saafremt de ikke var i Sammenhæng med andet Grovsmedearbejde.

Denne Ordning synes ikke at have ført til et tilfredsstillende Resultat. Ved Amtsmødet den 20. Juli 1840 blev følgende vedtaget:

For at undgaa Misforstaaelser angaaende Grov- og Klejnsmedenes Rettigheder vedrørende Arbejder, der ikke er omtalt i Laugsartiklerne, er alle Amtsmestre enige om at fastsætte og vedtage følgende:

At de i Artiklen for Grovsmede som Stykvis betegnede Arbejder, under hvilke ogsaa Bolte og Skruebolte maa regnes, som bliver betalt stykvis, falder under Grovsmedenes Rettigheder, men derimod maa de smaa Skruebolte laves af begge, nemlig Grov- og Klejnsmedene. Samtidig bestemmes, at kun Nagelsmeden alene er berettiget til at lave alle Slags Søm, saa at Klejn- og Grovsmedene ikke maa sælge nogen Slags af Søm. Overtrædelser af denne Overenskomst straffes med en Bøde af den dobbelte Værdi af det uberettiget udførte Arbejde, hvilket Beløb tilfalder Laugskassen.

Overenskomsten er underskrevet af den af Magistraten udnævnte Amts-Bisidder, Raadmand Carl Iwersen, og de 8 Amtsmestre: Thomas Nissen, Oldermænd, Asmus Harksen, 2. Oldermænd, Klejnsmed C. Nissen, Joachim H. Jürgensen, G. W. Møller, Johann Ewertsen, Johann Fr. Jürgensen og Lorenz Koch.

Ved Michaelis-Kvartalet 1840 blev det vedtaget, at Oldermændene skulde fungere i fire Aar, saaledes at den 2. (yngste) Oldermænd (hvis Embede var to Aar) skulde rykke op som 1. (ældste) Oldermænd, naar denne efter Tur traadte tilbage.

1850 d. 30. December holdt Smedelaugets Forsamling i Andledning af, at Grovsmedemester Holt holder en Klejnsmede-

svend og Klejnsmedemester Jørgensen junior en Grovsmede-svend. Denne Sag blev ved almindelig Overenskomst afgjort saaledes, at de tvende nævnte Mestre forpligtede sig til inden næstkommende Paaske at afskedige de resp. Svende og efter denne Tid ikke at holde andre Svende end saadanne, der har lært den Del af Smedeprofessionen som hver enkelt Mester er berettiget til at udføre.

sign. Hilmar Finsen, Bisidder.

1861: 24. Juni. — „Det vedtoges mellem samtlige Amtsmestre, at den Mester, der antager en Svend i Arbejde fra en af hans Medmestre uden dennes Samtykke, skal betale 2 Rdl. til Laugets Kasse.

1862: 22. April. — „Det vedtoges af samtlige Mestre, at den Mester, der ønsker en Svend og anmelder dette til Oldermænden, skal være berettiget til af denne først at faa den Svend, som kommer hertil, vist til sig.

29. September. — „Grovsmedemestrene androg paa, at Klejnsmedemestrene ikke for Fremtiden maatte befatte sig med Murankere ved Bygninger, som Klejnsmedemester Kramer ikke fandt rigtig og protesterede derimod.

Ved Kvartalsmødet den 30. September 1863 vedtoges, at Murankere fremtidigt skulde være udelukkende Grovsmedearbejder, og at Hængsler og Beslag til Indkørselsporte skulle være et for Grovsmede og Klejnsmede fælles Arbejde, medens andre Hængsler og Beslag er forbeholdt de sidstnævnte.

1865: klager Smed Christensen over, at enkelte Klejnsmede, navnlig Klejnsmed Thurau, lavede Murankere. Man vilde denne Gang afse fra en Bøde, men der blev henvist til Laugets Beslutning, og det blev Klejnsmedene under Strafansvar forbudt fremtidig at lave Murankere. Klejnsmed Kramer protesterede.

Oldermændene for Sønderborg Smedelaug i 19. Aarhundrede (Efter Laugsprotokollen)

Indtil 1818:	Hinrich Wilhelm Schmidt, død 1818, han var Oldemand ved Protokollens Begyndelse 1806.
1818:	Amtsmester Johan Friedrich Jürgensen.
1829:	, Klejnsmed Joachim Heinr. Jørgensen.
1837:	, , Johann Ewertsen.
1840:	, Grovsmed Thomas Nissen.
1844:	, , Chr. F. Nissen.
1846:	, Nagelsmed Wilhelm Møller.
1848:	, Klejnsmed J. H. Jørgensen.
1850:	, , F. Møller.
1852:	, Bøsse-maker Andersen.
1854:	, A. Harksen.
1856:	, Klejnsmed J. Ewertsen.
1858:	, G. W. Møller.
1862:	, J. C. A. Clausen.
1864:	, Petersen.
1866:	, Harksen.
1867:	, Klejnsmed Joachim Cramer.

Protokollen slutter den 14. April 1868.

Laugsrettigheder ophæves ved Indførelsen af den præjssiske Næringslov.

Gamle Smede i Sønderborg

I St. Jørgen Hospitals Jordbog nævnes følgende Smedemestre i Sønderborg:

1587: Hans Smit og Mats Smit.

1595: Matz Hansen Schwertfeger, (Vaabensmed).

1617: Karsten Matzen Schwertfeger, han forærede paa Hellig Tre Kongersdag 150 M. Lybsk, til St. Jørgen Hospitals fattige.

I Sønderborg »Kerkswarenbook« nævnes:

1554: Nis Smit.

1580: Zacharias Smit (Søn af Nis).

Hans Smed var en anset Mester i Sønderborg i den Tid, Kong Christian II sad fangen paa Slottet.

Til Trods for denne hensynsfulde Behandling under sit Ophold paa Sønderborg Slot var Christian II en alt for urolig Natur til, at han kunde finde sig heri. Det lykkedes ham at hverve Hjælpere og finde Tilhængere, med hvis Hjælp han kunde sætte sig i Forbindelse med Omverdenen. Han vilde endnu en Gang prøve sin Lykke i den politiske Verden. Anslaget udførtes i den følgende Vinter, det opdagedes og Deltagerne førtes derved i Ulykke. Aktstykkerne gør ikke helt Rede paa Sagen, men Hovedtrækkene er følgende:

Hovedmanden var Hans Smed i Sønderborg, som det synes en anset Borger, en Mand af dette Navn i Sønderborg optoges en halv Snes Aar forinden i „Vor Frues Købmandslag“ i Flensborg. Han kaldes ogsaa Klejnsmed, et Navn, som paa den Tid nærmest betegner en Vaabensmed. Denne Hans Smed bar Breve fra Kong Christian til Bremen, hvor han afleverede dem hos en Provst Jacob, der dog senere frasagde enhver Deltagelse. Endvidere var Præsten i Lysabild indviklet i Sagen, ligesom der nævnes Borgere i Hamborg, Rendsborg og Bremen. Disse medskyldige synes Hans Smed at have opgivet i Forhør paa Pinebænken. Ogsaa Kongens Dværg skal have medvirket i Sagen. Da Sagen blev opklaret, henrettedes de Deltagere, man kunne faa fat i. For Smedens og Lysabild Præstens Henrettelse er der betalt i Sønderborg Regnskab.

I Skatteregistret fra 1585 nævnes:

Jens Horstschmit (Beslagsmed), Bendix Kleinschmit, Matz Kleinschmit, Jørgen Schmit, Zacharias Schmit, Matz Schmit, Hans Schmit, Bundo Schmit og „olde Peter Schmit.“

Joachim Boldtschmit og Peter Schmit

1604—1606 fik St. Mariekirken et nyt Orgel. Smedearbejdet blev udført af Christian Groffschmied. Han modtog derfor 25 Mark og 6 Sk.

Peter Nagelschmidt lavede Sømmene til Orgelet, og Smaating dertil blev leveret af Hans Kleinschmidt, der fik „bethalet vor allerley Nothorftige anbeidt luht sine Rechnunge.“

1624 køber Kleinsmed Hans Matzen et Gravsted under Kirkegulvet „an der Türen in der Westsüdtkand.“ Det er alt-saa indenfor Kirkens Vestindgang.

I „Taxation“ over Byens Ejendomme 1680 ejer 8 Smedemestre Huse i Sønderborg:

Heinrich Schmidt
 Hans Jacobsen Sohmidt
 Christian Kleinschmidt
 Christian Nielsen Kleinschmidt
 Ernst Klein Nagelschmidt
 Bendix Petersen Kleinschmidt
 Hans Jørgensen Nagelschmidt
 Peter Lorenzen Kleinschmidt

1626 nævnes Michel Franzen, viet 10. December 1626 til Ellin, Claus Smeds Enke.

1670: blev Smed Hans Tordtzen viet i Sønderborg.

1665: døde en Datter af Michel Maass, Klejnsmed.

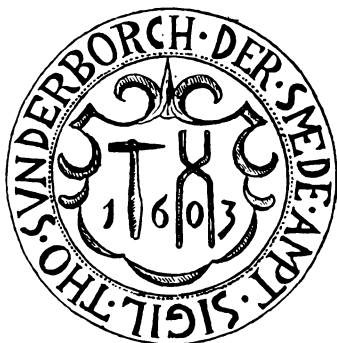
Udtog af Sønderborg »Bruch-register«

(Bødeprotokol)

- 1695: har Christian Smed over for Peter Nissen bandet og skældt ham ud, bøder derfor — — — 24 Sk.
 Klejnsmed Christian Nielsen har ladet sin Læredreng arbejde på Bededag, bøder — 1 Rdlr.
- 1699: Klejnsmed Christian Nielsen har talt utilbørligt om Klejnsmed Bendix Petersen og truet ham; han bøder 1 Rdlr.
- 1701: Christian Nielsen Klejnsmed og Peter Sadelmager har været oppe at skændes, hver betaler 12 Sk. — — 24 Sk.
- 1707: Knud Christensen og Mester Christian Zwantzig Nagelschmidt har haft Slagsmaal med hinanden, Zwantzig straffes med 6 M., Christensen med 3 M. i Bøde.
- 1709: I en Sag med Løjtnant Claasen var Andreas Johansen, Smed, og Hans Kaad stævnet paa Raadhuset, de udeblev og maatte betale 6 M. Bøde i Fællesskab.
- 1710: Friedrich Petersen Klejnsmed og Alexander Torp har deltaget i et Slagsmaal, hver bøder med 8 Sk.
- 1711: August Jørgensen, Smed, har givet Handskemager Jørgen Christensen en „Orenfigen“, ved Vægten: 2 M.
- 1711: Alexander Torp har haft Slagsmaal med Klejnsmedene

- Peter Petersen og Johan Friedrich Petersen i Hans Slagters Hus. Bøde 16 Sk.
- 1712: Peter Petersen, Klejnsmed, og Peter Baltzer, Skomager, er bleven uenige paa Gaden og har revet Perrykerne af hinanden, de bøder derfor:
Peter Baltzer 1 M. 8 Sk., Peter Petersen 12 Sk.
- 1717: har Smedelaugget anmeldt Jørgen Handskemager, fordi han har ladet nogle gamle Jernhængsler reparere paa Landet, hvilket var i Modstrid med Smedelauggets Rettigheder.
Han fik en bøde paa 1 Rdlr., men Straffen blev ham eftergivet paa Grund af Alder og Armod.
- 1718: Handskemager Jens Albrechtsen har injureret Klejnsmed Gerth Wilhelm Jürgensen og straffes med 1 M. 8 Sk. i Bøde.
- 1724: nævnes „Nicolai Christian Nagelschmidts Gesellen“.
- 1736: nævnes Ernst Petersen, Smed. — Ernst Smed har 1739 rettet Beskyldninger mod Byfogden, men da han for Retten ikke kunde eftervise Byfogden noget, fik han selv en Bøde paa 2 M.
- 1738: Adam Reckel, Altgesell, har talt utilbørlig om Smedelaugget, han bøder derfor med 2 M.
- 1741: Friedrich Grobschmidt og Johan Jørgen Sielke har opført dem utilbørligt overfor Borgmesteren. Hver bøder 3 M.
- 1742: Smed Christian Bendixen blev „ipuncte contraventionis der Polizey-Ordnung“, idømt en Bøde paa 20 M.
- 1745: Friederich Wilhelm Grobschmidt nægter at udtale sig overfor Retten, han faar en Bøde paa 3 M.
- 1762: nævnes Johan Friedrich Klejnsmed.
- 1773: Grovsmed Lorentz Zebaothsens, Katrine Margrethe, er i den 11. Uge efter Brylluppet nedkommen med en Datter. Ægteparret bøder derfor sammen 18 M.
- I Sønderborg Skyttelaugs Protokoller findes flere Sønderborg Smedemestre og Skyttebrødre:*
- 1756: Klejnsmed Christian Bendixen.
1770: Grovsmed Johan Jørgen Selche.
1781: Klejnsmed Peter Christiansen, han var dette Aars Skyttekonge.

- 1792: Kobbersmed Johann Gottlieb Haupt.
1801: Klejnsmed Jens Tirol.
1802: Klejnsmed Hans Tirol.
1805: Kobbersmed Joachim Mahning.
 „Blechenschläger, Hans T. Petersen.
1813: Klejnsmed Peter Bendixen.
1832: Grovsmed Jens Jensen.
 „ Thomas Jessen.

Guld- og Sølvsmede

GULD- OG SØLVSMEDEKUNSTEN er ældgammel. Den Mester, der allerede i Oldtiden har lavet de pragtfulde Gjenstande og Smykker, der findes i Grave og Offerfund, har ikke behøvet at skamme sig overfor Nutidens Guldsmedekunst. — Bronze- og Jernalderens Smykker. Dyre- og Baandornamentikkens Stil staar paa fuld Højde med det 20. Aarhundredes dygtige Guldsmedes Arbejder. Den primitive Fremstilling af Motivet, udsprungen af en naturbunden og ren kunstnerisk Ide, oftest i Forbindelse med Mesterens kultiske Indstilling, har skabt de herlige smaa Kunstværker, der nu efter Aartusinder drages frem af Jordens Gemme.

Ikke mindre berømmelig er Middelalderens Guldsmedekunst, enten saa Stilen bevæger sig indenfor den romanske Tids mere strenge Linier eller Gotikkens Filigran.

Fra den Tid, da Sønderborg blev By, og da Konger og Hertuger boede paa Slottet, da Handel og Søfart begyndte at blomstre frem, har der ogsaa været Brug for Guldsmede i Sønderborg. Navnet Perlegade, der allerede findes paa Mejers Bykort fra 1649 som „Perlenstrass“, tyder paa, at der i denne der ogsaa dengang var Byens Hovedgade, har boet Guldsmede, der tillige har handlet med Perler og Juveler.

De ældste Guldsmede, der kendes med Navn, dukker dog først frem i Slutningen af det 16. Aarhundrede.

I Sønderborgs Skatteregister fra 1585 nævnes Jochim Goltshmitt (han nævnes ogsaa i St. Jørgen Hospitals Jordbog 1586) og Jacob Goltshmitt.

I Hospitalets Jordbog nævnes desuden:

1683 og 1686: Philip Goldschmitt.

1595: Michel Goldschmitt.

1683 og 1686: Philip Goldschmitt.

I en „Taxatio“ over Byens Ejendomme fra Aaret 1680 findes tre Guldsmede som Grundejere i Sønderborg: Jørgen, Ernst og Rudolph Guldsmed, alle kun nævnt med Fornavn. Disse maa være:

- 1: Jørgen Matzen, der endnu nævnes i 1701, da han leverede en Alterkalk til Dybbøl Kirke for 100 M.
- 2: Ernst Christopher Bendixen. Jomfru Elsche Guldsmeds

(Ernst Guldsmeds Datter) er indført som Fadder i Ulkebøl 1703.

- 3: Rudolph von Barm, død 1718, var gift tre Gange, sidste Gang 3. Mai 1691 med en Pige fra Rinckenæs, der 1719 blev gift med Guldsmed Henning Henningsen i Sønderborg.

I „Schleswig-Holsteinisches Jahrbuch 1920, ved Dr. Ernst Sauermann findes en Afhandling om Guldsmede i Kiel fra det 14. Aarhundrede til 1867. Der nævnes bl. a. Jochim von Barm og Johanne von Barm. Antagelig hører de til samme Slægt.

En Del Oplysninger om Sønderborg Guldsmede findes i Byens gamle Bødelister:

- 1700: Rudolph Goldschmit (Rudolph v. Barm) fik en Bøde paa 12 Sk., fordi hans Skorsten ikke fandtes i Orden.
- 1710: Rudolph von Barm, Guldsmed, har begyndt med Stridigheder med Friedrich Gorrissen (Stadsmusikus) og maatte derfor betale en Bøde paa 32 Sk.
- 1716: Christian Hansen Murmand har fornærmet Guldsmed Alexander Petersen med Skældsord. (Bøde 9,— M.).
- 1720: faar Alexander Petersen en Bøde paa 4 M., fordi han har brugt uhøflige Ord overfor Fru Justitsraad Limsche's Tjenestepige.
- 1731: havde Alexander Guldsmed en Strid med sin Nabo, Drejer Peter, og de kom for Retten. Alexander viste sig uvillig i Retten og maatte derfor modtage en Bøde paa 1 M. 8 Sk.
- 1737: har Alexander Guldsmed slaet sin Kone. Paa Grund af sine daarlige økonomiske Forhold (wegen seines schlechten Zustandes.) slap han med en Bøde paa 2 M.
- 1738: Carl Wallmann (Guldsmed) har slaet Svenden Peter von Ahn blodig, bøder derfor 6 M.
- 1750: straffes Peter Guldsmed (Peter von Ham) for „urigtig Maal og Vægt.": Bøde lød paa 8 Sk. (Peter von Ham har lavet Kong Frederik V.'s Navnetræk i Sølv til et Alterklæde, der 1756 blev foræret til Svenstrup Kirke. Navnetrækket er nu anbragt over Indersiden af Kirkedøren.
- 1764: Lorenz Handskemager har injureret Guldsmed Casimir Voigt. Derfor maatte han bøde med 3 M. (Casimir Hinrich Voigt, født ca. 1722, † 1775).

- 1766: fik Guldsmed Falk en Bøde paa 6 M., han havde skældt Gabriel Wemberg ud. Gabriel Wemberg var ligeledes Guldsmed i Sønderborg, født 1733, † 1800.
- 1767: Guldsmed Philip Ecket Jansen har beskyldt Jomfru Maria Catharina Nissen, at hun havde Omgang med Snedkersvendene etc., han fik en Bøde paa 30 M. Philip E. Jansen, født 1729, † 1800. 1767 leverede han en Klingpung til St. Marie Kirken i Sønderborg.
- 1767: Peter Bendixen, Guldsmed, har stjaalet Kaal i Naboens, Michel Elbingers Have, han fik en Bøde paa 12 M. Casimir Voigt, Guldsmed, havde besvangret Catharina Lange. Hun var gift. Da Casimirs økonomiske Forhold var saa daarlige, fik han 4 Ugers Fængsel paa Vand og Brød.
- 1768: Guldsmededrengen Johan Ewertsen er i mange Nætter blevet borte fra sin Mesters Hus og har ført et „liderliches Leben«. Han maatte modtage en Bøde paa 12 M. Hans Læremester var Peter Bendixen.

I 17. og 18. Aarhundrede kendes følgende Guldsmedemestre i Sønderborg.

Jens Guldsmed	i Tiden omkring	1613—1636
Oluf Guldsmed	» » »	1619—1630
Henrik Mein	» » »	1619—1640
Claus Boy	» » »	1626—1628
Claus Nordmann	» » »	1630—1648

Ifølge Sct. Maria Kirkes Regnskab 1636 har Guldsmed Claus Nordmand modtaget 10 M. Lybsk „vor 5 Kelche und die Kommentkens zu renovieren«, og for at reparere Vinkanden 3 Sk.

Hans Beitz	i Tiden omkring	1640—1651
Christopher von Barm	» » »	1656—1684
Philip Nordmann	» » »	1675—1688
Rudolf von Barm	» » »	1683—1687
Ernst Christophersen	» » »	1683
Alexander Heinrich Bendixen	» » »	1707—1739
Henning Henningsen	» » »	1719—1729

Carl Wallmann, født 1705, † 1763, gift med Rudolf von Barms Datter.

Carl Eriksen, omkring 1734.

Erich Rudolf Wallmann, Søn af Carl Wallmann, † 23. Mai 1780. 1761 nævnes han som Medlem af Sønderborg Skyttelaug.

Peter Bendixen, født 1708, † 1788.

Hans Brun, født 1703, † 1759.

Hans Kragh, født 1724, † 1764. Hans Enke, Cathrine, blev 1765 gift med Guldsmed Gabriel Weinberg, der var født i Landskrona.

Jørgen Friedrich Nissen, født 1745, † 1817.

Hans Jørgen Mathiesen, født 1751, † 1823.

(En Del af disse Navne er meddelt af Lektor C. A. Bøje, København).

I Sønderborg Skyttelaugs Protokoller findes flere Navne paa Guldsmede, som ikke er nævnt i den foranstaaende Fortegnelse:

1735: Jürgen Matzen, 1737 „Jürgen Goldschmit“, om han er samme Mester, der i 1701 leverede Alterkalken til Dybbøl Kirke eller en Søn af ham, kan ikke siges.

1736: Jasper Mathiesen Bruhn.

1753: Johan Kley, nævnes endnu i Sønderborg 1758. Senere rejste han til Ærøskøbing, hvor han 1766 fik Borgerbrev og døde der 1802.

Peter Jansen var en dygtig Guldsmed i sidste Halvdel af 18. Aarhundrede. Han var indvandret fra Norge og har været i Sønderborg 1768, da han lavede en Klingpung til St. Marie Kirken. Jansen har arbejdet for Hertugfamilien paa Augustenborg.

Alexander Fürstenau, født 1768, † 1831.

Georg Friedrich Biehl, født 1765, † 1856, var i mange Aar Oldermænd i Sønderborg Skyttelaug.

Alexander Bendixen, født 1776, † 1848.

Jürgen Joachim Jørgensen, født 1779, † 1837. Han var Hofguldsmed for Hertugen af Augustenborg og i Begyndelsen af 19. Aarhundrede den betydeligste Mester.

Jens Jensen blev efter J. J. Jørgensens Død dennes Efterfølger som Hofjuveler. Han var født i Tønder, hvor han kom i Lære hos Guldsmed Paul Hansen. Som Svend arbejdede han længere Tid hos J. J. Jørgensen. 1831 fik han Borgerbrev og nedsatte sig i Sønderborg. Han døde 1870.

Barberer

BARBERER kan eftervises i Sønderborg for omkring 400 Aar siden. De indtog i gamle Dage en mere fremtrædende Stilling i Samfundet end nu; de har før, foruden at klippe og rage Kunderne ogsaa doktoreret paa dem. Om de Rettigheder, der tilkom en Barber i gamle Dage, hedder det i en Laugsskraa fra 1672:

»Badstuemændene skal alene blive ved dere Badstue og Kopsætning og ej gjøre Bartskeer-Embede nogen Indpas udi deres Konst, enten med Barberen, aareladen, Patienter at forbinde eller Curere, ei heller Bekken eller Bartskeer-Skilt udhænge«. — For at forhindre ublu Konkurrence bestemmes endvidere: »Gjør en Mester den andens Patienter afspændig, som han med alt Troskab og Flittighed betjent, og med fornøden Medicamenter forsynet haver, da skal den bøde saa meget, som han med samme Cur kunde fortjene, dog skal det stande Patienten frit for (om han tykkes, at han ingen Hjælp hos den Mester, som ham først forbandt, kan fornemme) at lade sig forbinde af hvilken Embedsmand eller anden Badsker han lyster, naar han Enhver for sin Umage og anvendte Bekostning billigen og tilbørligen fornøier«.

I Sønderborgs Politiforordning af 15. November 1698, Artikel 9, Afsnit 2 hedder det:

»Einem ehrlichen Erfahrenen Barbier soll der erste Band aller frischen Wunden von einem Ehrsamen Raht zugelassen werden, und soll er seinen Ejd leisten, alle Fälle, so desfalls

sich begeben und zutragen, dem Stadt-Vogt und Kämmerer anzuzeigen, bey Strafe des Mein-Eydes. —

Barberen har altsaa haft det særlige Privileg, der baade be-rettigede og forpligtede ham til at yde den første Hjælp ved Ulykkestilfælde og lignende. Der er dog kun Tale om Forbin- ding af friske Saar. Viderebehandlingen, hvis en saadan var nødvendig, maa have været Lægernes Sag.

Den ældste Barber i Sønderborg, der nævnes med Navn, er Marcus Barber, der i 1553, den 13. Februar, blev indsat som Forstander for de syge og fattige i St. Jørgens Hospital. Han døde i Pesttiden 1581. Efter hans Død fører Enken Hospitals- regnskabet videre.

I Sønderborg Bys Skatteliste for Aaret 1585 nævnes Gunnert Balbier, Claus Balbir findes i St. Jørgen Hospitals Jordbog for 1590.

Den kendteste af Sønderborgs gamle Barberer er Mester Hans Goldbeck, født 1559. Han maa have været en anset og velhavende Borger. I mange Aar var han Hertug Hans d. Y.s Hofbarber og døde den 15. Oktober 1622, 63 Aar gammel. Ugen efter sin fyrstelige Herres Død. (Hertug Hans døde den 9. Oktober 1622).

Hans Goldbeck har ogsaa virket som Læge ved det hertuge- lige Hof. Dette fremgaar ogsaa af Provst Johannes Monrads Ligtale ved Hertuginde Agnes Hedvigs¹ Bisættelse i Sønder- borg Slotskapel den 19. September 1616, i hvilken han talte om Hendes Fyrstelige Naades lange, svære Sygdom, og at „Fyrste- lig Medicus Dr. Joachim Mancius saavel som den erfarne Hof- barber Mester Hans Goldbeck ikke har forsømt noget med Hensyn til Hertuginde's Sygdom.

Allerede i Aaret 1613 har Hofbarberen sørget for faa en Begravelsesplads under Kirkegulvet i St. Marie Kirke. Derom findes følgende Notits i Kirkebogen:

„Tho dersülwigen tidt is F'g Hofbalber M. Hans Goldbecke eine Begrebnisse, so vor unser gnedigen Førstinnen und Frau- wen Stole belegen, vorkofft vor 50 M lüb.“

Efter hans Død har Enken Sophie Goldbeck ladet rejse et

Epitaf over Graven. Det er det midterste af de tre Epitafier paa Kirkens Nordvæg.

Graven blev afdækket i 1924, da Kirkens Gulv blev sænket. Det er et muret Gravkammer til to Kister. Paa den kalkede Væg har været en Indskrift, der næsten var helt udvisket. Kun enkelte Bogstaver kunde læses. M. H.
oldbe
. Ao. . . 22.

Epitafiet maa være rejst kort efter 1622. Det er et godt Arbejde i Renaissancestil i Lighed med Alteret. Det er ogsaa et Arbejde af samme Mester Billedskærer Niels Tagsen af Sønderborg. Ogsaa Malerierne er gode. Hovedbilledet viser Korsfæstelsen. Omkring Korset samles alle Folkeslag og af alle Stænder, Adelsmænd, Borgere, Tiggere. I denne Gruppe ses Hofbarberen knælende. Foran Korset knæler Sophie Goldbeck.

Det øverste Billede i Topstykket forestiller Opstandelsen. Malerierne er signeret Hans Schmidt, 1622.

Derefter maa Billederne være malede medens Hans Goldbeck endnu levede. Epitafiets Indskrift lyder:

„Dies Epitaphium hat die Ehrbare und vieltugentsame Sophie Goldbeck Godt zu Ehren, der Kirchen Zur Zier allhie vorehret und setzen lassen. Joh. 3,16.

Johannes Goldbecks pie in chro obiit 1622

15. Octob., ætatis 63.

Sophia Goldbecke is sehlig in dem Herrn entschlaffen den 4. septemb. ao. 1657 im 73. Jahr ihres Alters.

1636 har „Hofbalbir Goldbeckers nachgelasse Wittwe. foræret St. Marie Kirken en forgyldt Patene, „som har manglet paa en Kalk“. Den kostede 15 Mark lybsk. Endvidere har hun omkr. 1645 syet og foræret en Daabskjole til Kirken. Den opbevares nu i Museet paa Sønderborg Slot.

Den 9. September 1651 aabnedes Sophie Goldbecks Testamente, efter hvilket 30 M. var bestemt til de fattige i St. Jørgens Hospitalet.

Samuel Barber i Sønderborg, hvis rigtige Navn var Samuel Brandt, var en Søn af Pastor Nicolai Brandt i Egen og født 1624, etablerede sig med Hertug Johan Christians Tilladelse 1651.

En Søn af Pastor Andreas Brandt i Nordborg kom 1657 i

Barberlære i Sønderborg. Herom skriver Præsten:

„1657, den 16. Februar førte jeg min ældste Søn Frederik Brandt til Sønderborg og overantvortede jeg ham til Mester Samuel Barber, at han skulde lære ham Barberkonsten, og jeg skal give tilsammen for Læreløn 40 Rdl., og skal Frederik fortøve hos ham udi 3 Aar.

Det maa for Pastor Brandt have været en særlig Begivenhed, efter som han har værdiget denne Notits en Plads i Kirkebogen.

Samuels Fader døde i Egen den 7. november 1648. I Ligtalen over ham nævnes Sønnen Samuel: „S. Br. ist ein nach seyner Jugend bey seyner Excellentz dem Herrn General-Majeour Hindensen, wolversuchter Balbirer und Feldtscherer, hält sich jetzo zu Königsberg in Preussen auf. — Han maa altsaa kort efter Faderens Død være kommet tilbage til Sønderborg. Den 27. September 1650 blev han gift med Bothel, Bunde Vogets Datter. I Fadderlisten nævnes han den 8. September 1650 som Chirurg, den 26. December 1687, som kgl. Byfoged.

I Sønderborgs Bødeprotokoller findes en Del Optegnelser om gamle Barberer i Sønderborg.

1639: Jørgen Balber og Valentin Balber.

Jørgen Balber havde slaaet Organisten Peter Jørgensen i Ansigtet og maatte derfor betale 1 Rigsdaler i Bøde.

Valentin Balber klager over sin Nabo Jacob Mathiesen. — Denne var kommet til Skade, og Valentin kom i Amtet for at forbinde ham. Under dette Arbejde blev Valentin af Jacob Mathiesen „übel tractiret, og slaaet, saa han besvimed. Jørgen Mathiesen var drukken. Valentin Barber maa have faaet en slem Omgang, da der berettes, at han „als ein Krüppel gahn müste, som Jørgen Mathiesen dertil „orsache gegeben. Om Morgen derefter kom Jørgen i Valentins Hus og truede ham med en Kniv, men der skete ingen Skade. Den næste Morgen kom Jørgen igen og bad om Tilgivelse, som Valentin dog ikke var villig til at tilstaa ham. Synderen fik en Bøde paa 5 Rigsdaler.

1680 nævnes Peter Markmann Barbierer og 1695 og 1700 Jens Barber og Nicolai Barber.

Nicolai Barber maa være den Nicolai Papenstein, som ofte nævnes i Tiden indtil 1724. Han var ofte i Konflikt med Lo-

ven. 1701 fornærmer han Christian Jørgensen og faar en Bøde paa 2 M., 1709 slog han Christian Lassen fra Hørup og maatte derfor betale 4 M. -- Jens Barber nævnes flere Gange som Jens Thomsen, og samtidig findes en Johan Nissen Barber i Sønderborg.

1720 straffes Sønnik Snedker fra Sundevad, fordi han foretog Aareladning og derved greb ind i Barberernes Laugsrettigheder. Efter Affindelse med Barbererne betalte han 4 M. 8 Sk. (uden Sagsomkostninger). Af disse Penge fik Hans kgl. Majestæt Halvdelen,, 2 M. 4 Sk., medens den anden Halvdel efter Allernaadigste Forordning flød i Barberernes Laugskasse.

1722 greb Johan von der Heyde ind i Barberernes Rettigheder og fik derfor en Bøde paa 1 M.

1740 har Skarpretterinden handlet imod Amts-Barber-Privilegiet og straffes med 2 Rdl., hvoraf Barberamtet fik den ene Halvdel, den anden tilfalder Fiscoen.

Ved Siden af Barbererne nævnes en Del „Parückenmacher“, 1721 Peter Brandt, 1737 Bent Jensen, 1755 Jcnathan Perückenmachergesell, der paa en Markedsdag havde „faldet en anden i Handelen“, hvorfor han maatte bøde 1 M. 2 Sk.

Paryckmager Berent Holms Hustru, Anna Auguste, nedkom 1777 før Brylluppet med en Datter. Begge idømtes en Bøde paa tilsammen 18 M.

Martini Barbersvend havde 1741 arbejdet paa egen Haand og dermed handlet imod Barberlaugets Privilegier. Denne Sag kostede ham 3 M.

Skræderne

SOM DE FLESTE HAANDVÆRKERE havde ogsaa Skræderne deres eget Laug (-Amt) i Sønderborg. Det nuværende Laug har dog intet fra ældre Tid, hverken Protokoller e. a. Efter Indførelsen af den prøjsiske „Gewerbeordnung“ blev der 1878 oprettet en „Schneider-Vereinigung Sønderburg“, med Skrædermester Schwärzel som Formand. Den bestod dog kun en kort Tid. I Tvangslaugets Tid (1900—1920) var Skrædermester Böttcher Formand.

Der kendes en „Schneider-Ordnung“ fra 1668 og under 5. Juni 1672 fik Skræderlauget paany sine Artikler privilegeret. Lauget vil dog sikkert være meget ældre, og de gamle Sønderborg-Skrædere har hævdet deres Haandværk langt tilbage i Tiden.

I Byens Skatteregister fra 1585 nævnes 4 Skrædere, Mikael, Asmus, Hartich og Peter Snider. Familienavnet er ikke anført. Mikael Snider er antagelig den 1610 afdøde Hofskræder Mikael Petersen, som ogsaa kaldes Nickel Petersen. Hans Enke, Botelt Nickels, købte en Begravelse i Sct. Marie Kirke, der overlodes 1664 til Magister Nicolai Brandt. Nickels Snider var Svigerfarer til Borgmester Clawes Louwsen.

I St. Jørgen Hospitalets Jordbog nævnes 1588 Niels Snider, 1599 Jacob Sønnichsen Snider og Peter Clausen Snider. Sidstnævnte er sikkert samme Peter Snider, der er anført i Skattemetrollen for 1585.

Michael (Nickel) Petersens Efterfølger som Hofskræder hos Hertug Hans d. Y., Jens Jørgensen, der samtidigt var Kammerjentener hos Hertugen. Han var født 1577 og døde 1644. Efter Hertug Hans d. Y.'s Død 1622 virkede han i samme Embede hos Hertug Alexander, død 1627, og dennes Søn, Hertug Johan Christian. Hans Hustru Dorothea Jenses, der var født 1615 var altsaa 38 Aar yngre end han, og hun levede som Enke i 44 Aar.

Jens Jørgensen kaldtes i Almindelighed Jens Hofskræder. To af hans Børn døde 1613 og 1614. I Klokkepenge-Registret er indført „Jürgen Hoffschneiders Kind ½ stund mit allen Klocken — — — 2 M.“ Da Jens Jørgensen døde, blev der den 25. og 26. November 1644 ringet hver Dag i tre Timer med alle

Klokker. Der blev betalt 6 Mark i Klokkepenge. Dette tyder paa, at han har været en fornem og velhavende Mand. En Søn af Jens Jørgensen, Jacob Jensen, født 1629, † 1693, blev Borgmester i Sønderborg (1668—1693). Han blev gift den 27. August 1654 med Anna Sophie Boldich, Datter af Hofpræsten Johan Boldich. († 1674).

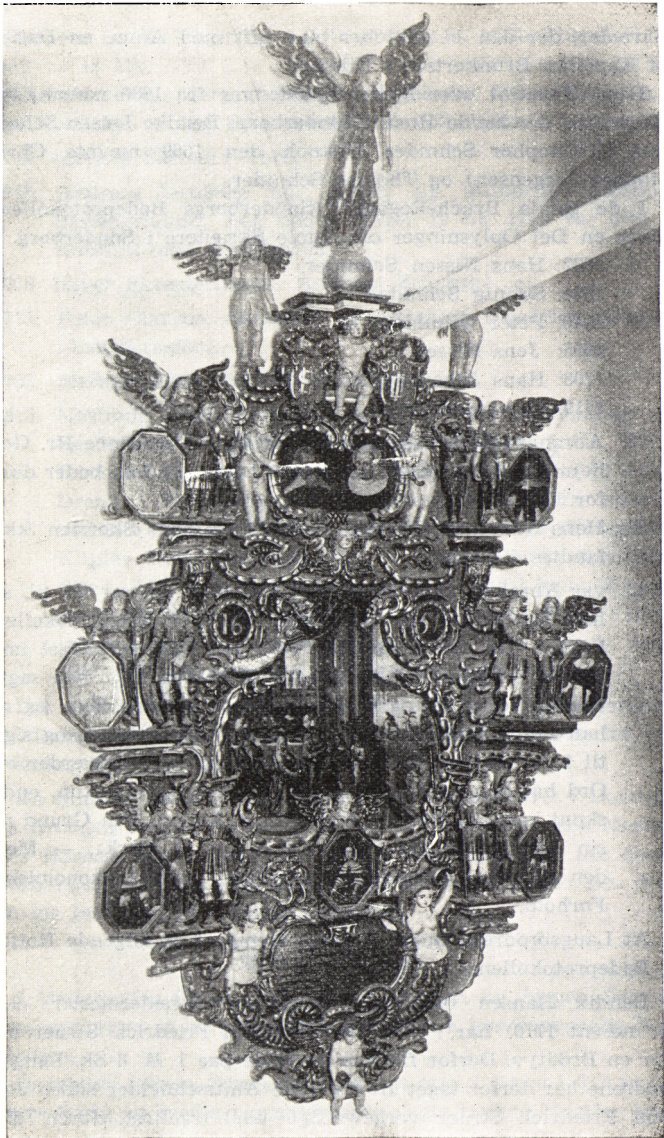
I Sct. Marie Kirken findes et pragtfuldt Epitaf over den gamle Hofskræder. Det er det midterste Epitaf paa Sydveggen, rejst 1657. Det rige Barokarbejde er udført af en Sønderborger-Billedskærer, Christoph Lüdichsen, og rigt prydet med Figurer og Billeder fra Tobias Historie. Desuden bærer det mange Familieportrætter, sign. „Jacob Martin 1656“. Billederne har, ved siden af den kunstneriske Værdi, stor Interesse som Kostumbilleder. I en Tværoval over Hovedbilledet findes Portrætter af Jens Jørgen og Hustru Dorothea Jenses, og omkring Hovedbilledet grupperes Portrætter af Ægteparrets syv Børn, 2 Sønner og 5 Døtre.

Indskriften lyder:

„Jens Jørgensen Weilandt Fürstl. Sonderb. gewesener Cammerdiener und Hoffschneider, so anno 1644 d. 24. Nowbr. in seinem 67. Jahrs sanfft und seehlich diese Welt geseget; Nachgelassene Frawe die Ehr und Tugentr. Dorothea Jenses mit lieben 7 Kindern in der Nähe und ferne (haben) dies Epitaphium Gott zum Ehren, der Kirchen zum Zier und Ihnen selbst zur Rhümlichen gedechtnis Verfertigen und anerhsetzen lassen. Anno 1688 den 12. Augusty. Ist die Ehr und Viltugend reiche Fraw Dorothea Jenses nachdem sie: 73. Jahr erreicht in dem Herrn sanfft und seehlich Entschlaffen. — Errichtet 1657.“

Efter Jens Jørgensen var Wilhelm Krebs Hofskræder i Sønderborg. Hans Enke, Magdalene, blev den 24. Juli 1659 gift med Efterfølgeren, Fyrstelig Naades Hofskræder Joachim Hein. Han har nok været den sidste Hofskræder i Sønderborg, da Hertug Christian Adolph i 1667 maatte afstaa sit Hertugdømme til den danske Krone paa Grund af sine økonomiske Vanskeligheder.

1669 nævnes en Skræder Christopher Jørgensen, der den 6. April blev viet til Cathrine Sørensdatter, og 1677 Hans Jørgen

Skræder, der den 14. Oktober blev gift med Anna, en Datter af Kapellan Brunkertsen i Ulkebøl.

I en »Taxatio« over Byens Ejendomme fra 1680 nævnes tre Skrædere, der havde Huse i Sønderborg: Bendix Jensen Schnider, Christopher Schnider (vistnok den 1669 nævnte Christopher Jørgensen) og Thomas Schnider.

I de gamle Bruch-Registre (Sønderborgs Bødeprotokoller) gives en Del Oplysninger om gamle Skrædere i Sønderborg.

1632: Hans Nissen Schnider.

1634: Sønnig Schnider.

1640: Peter Schnider.

1695: Jens Nissen.

1708: Hans Johansen.

1710: Bendix Hansen.

1722: Abraham Hegewald har skældt Hans Excellence Hr. Gehejmerraad Amtmand v. Platens Lakai ud, han bøder derfor 1 M. 8 Sk.

1732: Hans Nissen maa betale 12 Sk., fordi hans Skorsten ikke fandtes i Orden.

1736 var Abraham Hegewald atter i Retten, det ser ud til, at han har været en lidt hidsig Mand. I Retsprotokollen hedder det: Abraham Hegewald har vist sig meget importun i Retten, til Alexander Bendixen har han sagt: »Gud give, at Ild og Flammer maa tage hans Hus« og at han »vilde holde sin Hals henimod Peter Petersen og sige til ham, at han skulde skære den af. Med Gebærder og Ord har han opført sig meget strafbar og importun, endskønt han i al Ro blev formanet af Retten. Paa Grund af sin daarlige Tilstand bødes han med 3 Mark«. — Med den »daarlige Tilstand« menes hans daarlige økonomiske Forhold.

At Laugsbrødrene holdt sammen fremgaar af følgende Notits i Bødeprotokollen:

Bendix Hansen (vistnok den samme Skrædermester, der er nævnt 1710) har i 1732 skældt Johan Friedrich Struer ud for en Brødtyv. Derfor fik han en Bøde paa 1 M. 8 Sk. Laugsbrødrene har derfor taget Hævn: »Die Amtsschneider haben Johan Friedrich Struer vergewaltigt übel tractiret, durch die

Wächters ins Gefängnis hat bringen lassen, sollen bruchen 6 Rdlr. = 18 Mk.

Skræderne har derpaa indanket Sagen for Overretten, dennes Kendelse er dog ikke nævnt i Protokollerne.

1743 nævnes Skræder Torp.

1748: Andreas Jacobsen har opført sig utilbørlig indenfor Skræderlauget, han bøder derfor 12 Sk. Han var ofte i Konflikt med Øvrigheden.

1750 bliver Skrædermester Andreas Eckstrøm, og

1775: Peter Clausen, Skræder, og Abraham Friedrich Elvers, „Amtsskræder“.

1783: Mathias Sørensen, Amtsskræder.

1815 Mestrene Joachim Repien og J. F. Bent Medlemmer af Sønderborg Kongelige privilegerede Skyttelaug.

Rasmus Dyreborg Livoni fra Faaborg kom som 12 Aars Dreng i Skræderlære i Sønderborg, hvor han senere nedsatte sig som Mester. 1848 i Efteraaret rejste han til Kliplev, hvor han døde 1872. — Under Bombardementet den 5. Juni 1848 slog to Kanonkugler ned i hans Hus og anrettede store Ødelæggelser, hvorved hans Hustru blev let saaret i Panden. En Broder, Peter Axel Livoni, født 1811, død 1839, var ligeledes Skræder i Sønderborg.

Det eneste herværende Minde om det gamle Skræderlaug er Laugsseglet som afdøde Skrædermester Eichhorn for en Del Aar siden overgav Museet, hvor det nu opbevares.

En gammel Lærekontrakt blev i 1792 underskrevet i Bovrup, da Drengen Jørgen Sørensen skulde i Skræderlære hos Mester Nis Hansen. Kontrakten opbevares i Museets Arkiv paa Sønderborg Slot. Skønt den ikke er fra Sønderborg, har den dog en vis Interesse. Den følger i Ordlyd:

SPECIVICATION

I Mellem Nes Hansen, Skræder i Bovrup, og Jørgen Sørensen, som agter at lære Skræder Haandværk hos beneuende Nes Hansen,

1.

forbinder Jørgen Sørensen sig til at staa i Lære i 6 Aar og være hørig og lyedig og underdanig i alle mulige Maader som

en tro og lyedige lære dreng bør være, og det fra den nærværende Paaske, 1792

2

er hans Mester Nes Hansen Pligtig til at give denne sin lære dreng Kost og Klæder som Christelig og Rimelig er, og give Hannem en Klædning, naar hand bliver Cowormert at staa paa Kirkegulvet med. Og naar han haver standen i 6 aar i lære, saa giver hans Mester hannem en for warig Klædning igien. Saaledes er det besluttet giort, som vi med vores henders under Skrift bekræfter.

Nis Hansen

Baurup,

d. 8. April Ao 1792.

Johannes Hansen

Jens Jepsen

Peter Petersen

Jes Johansen

Handskemagere

HVORNAAR Handskemagerlauget i Sønderborg er oprettet, ved man ikke, men det har bestaaet i det 17. Aarhundrede. Det ældste kendte Amtssegl er fra 1727. Det maa antages, at Laugs-kraaen i dette Aar paany er blevet privilegeret, og man har anskaffet et nyt Segl. I Bødeprotokollen fra 1726 nævnes et „Handschuhmacher-Amt“. I „Taxatio“ over Byens Ejendomme i 1680 nævnes tre Handskemagere som Husejere: Albert Häschemacher, Peter Paulsen Häschemacher og Schwenne

(Svend) Hänschemacher. Indtil hen i det 18. Aarhundrede mangler ofte Familienavnet, saa at Fornavnet kun kendes i Forbindelse med Haandværksbetegnelsen.

I de gamle Sønderborger Bødeprotokoller findes en Del Optegnelser om gamle Handskemagere.

1695: Sønnick Sønnicksen, Hattemagersvend, har overfalden Jens Albrechtsen, Handskemagersvend, med Skældsord og trukket sin Sabel mod ham. — — 5 Rdlr.

1701: Hans Kley har skældt Albrecht Handskemager ud og faar derfor en Bøde paa 20 Sk. — Albrecht har skældt ud igen og slaaet Hans Kley, hvorfor han fik en Bøde paa 32 Sk.

Elina Handskemagers, Albrechts Kone, har skældt Marten Andersen ud. — Bøde 1 M.

Elina Handskemagers, Eleonora Matzes og Hans Jessen fik hver en Bøde paa 1 Rdlr., fordi deres Besemer (Vægte) ikke stemte. Kort efter har Elina skældt Eleonora Matzes ud, hvorfor hun maatte betale 1 Rdlr.

1710: Anna Blats er falden Peter Handskemager i Handelen, hun bødes med 1 Rdlr. Peter nævnes allerede 1701.

1711: August Jørgensen, Smed, har givet Jørgen Christensen „Hänschemacher“ en Ørefigen, han maatte bøde med 2 M.

1717 nævnes Albrecht Handskemager igen. Det er Smedelaugget, der har anmeldt ham, fordi han har ladet nogle gamle Jernhængsler reparere paa Landet, hvilket var i Modstrid med Smedelauggets Rettigheder. Albrecht fik en Bøde paa 1 Rdlr., men Straffen blev ham eftergivet paa Grund af Alder og Armod.

1722: Hans Jørgen Handskemager har tracteret Markfogden med Skældsord, da han gik til sin Gerning paa Marken. Hans Jørgen maatte betale 8 Sk.

1724: Jürgen og Hans Jürgen Jensen Handskemagere har injureret Peter Brandt, de bødes hver med 2 M.

1726: Mester Christian Andresen har skældt ud paa Handskemager-Amtet; da han har gjort det i Drukkenskab, bødes han med 1 M. 8 Sk.

Niels Gitzing, Handskemagersvend, har overfaldet Mester Andreas Bamse (Skarpretteren) og kastet ham paa Jorden. (Bøde: 2 M.)

- 1736: Kaj Philip Handskemager¹⁾ har uden Aarsag skældt Catharina Marina Nielsen ud for Canaille og Tyv. Paa Grund af sine daarlige økonomiske Forhold slap han med en Bøde paa 1 M. 8 Sk.
- 1748: Lorenz Handskemager har injureret Rudolph Echler, han faar en Bøde paa 12 M.
- 1754: Jacob Lorenzen, Handskemagersvend, har slaaet Hans Petersen. (Bøde: 4 M.)
- 1755: Lorenz Handskemager har truet Vægteren. (Bøde: 8 Sk.)
- 1757: Lorenz Matzen Handskemager har skældt Johan Lebner ud for Skælm og Tyv. (Bøde: 3 M.)
- 1759: Lorenz Handskemager har handlet imod sin Borgered. Han bødes med 6 M.
- 1763: Lorenz Handskemager har slaaet Carl Petersen. (Bøde: 3 M.)
- 1764: Lorenz Handskemager har injureret Guldsmed Casimir Voigt, han ikendes en Bøde paa 3 M.
- 1737 blev Handskemager Hans Jørgen Jensen,
 1764 „ „ Hans Philipsen og
 1755 „ „ Christian Jørgensen

Medlemmer af Sønderborg Skyttelaug.

Ifølge Kirkebogen faar Handskemager Jens Albrechtsen et Barn døbt den 13. Januar 1706.

Peter Paulsen Handskemager nævnes som Fadder den 7. April 1702. Hans Hustru Anna, Peter Handskemagers, nævnes som Fadder i Ulkebøl 1693 og 1702.

¹⁾ Kai Phillip Güld, † 1740.